ЛЕЗГИНСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ ЦЕНТР
ЛЕЗГИ МИЛЛИ МЕРКЕЗ
-САМУР-

Самур

№ 5 (121) 2001-йисан 19-апрель

1992-йисан январдилай акъатзава

Мас 1000 манат

ЧИР- ТЕЧИР

КЬИЛИЗ АКЪАТНА

● **АЗЕРБАЙЖАНДИН аялринни жегьилрин илимрин ва техникадин рекьяй сад лагьай фестиваль агалкьунралди кьилиз акъатна. Фестивалда 3 агъзур гададини руша иштиракна. Абурукай 170 аялди ва жегьилди чпин алакьунар эхирда кьван къалурна. Самолетрин, ракетайрин, гилийрин, автомобилрин моделар туькIуьрунин рекьяй агалкьунар къазанмишайбуруз къиметлу пишкешар ва дипломар гана. Сифтегьан пуд чка кьур гъалибрин арада КцIарин ва Къубадин жегьил моделистарни ава.**

ГЪУЛГЪУЛА ЖЕДА

● **ЛОНДОНДА майдин суварар мадни къалар аваз кьиле фида. Капитализм такIан агьалийри капиталистрихъ зарар хукIурун патал гъулгъуладиз гьазурвилер аквазва. И гъулгъулада виш агъзурралди инсанри иштиракда. Гьукуматди абурун аксина женг чIугун патал дуьньядин вири уьлквейрай 6 агъзур пешекар яракьлу кIватIун кьетIнава.**

ХЪЕЛИЗ ТАДАЧ

● **ЯПОНИЯДИН кьил акъуддай ксари цIийи робот арадиз гъанва. Ада хизанда арадал къвезвай къалар арадай акъудиз куьмек гуда. Роботди сенсоррин куьмек - далди наразивилерин 650 жуьре ашкара ийида, 3 агъзур кьван хуш гафарин куьмекдалди ккIиз ва я къал акъудиз кIанзавайбурун рикIиз рехъ жагъурда.**

МАДНИ СА АЛАМАТ

● **ИЗРАИЛДИ сифте яз инсанар жалагъ ийидай лаборатория туькIуьрнава. Ина италияви Северино Антинориди регьбервал гузвай алимрин группади цIийи экспериментар кьиле тухуда. Америкави алим Панайотис Завоса лугьузвайвал, алай аямда чи планетада чинеба жалагъ авунвай са шумуд кас яшамиш жезва, амма дуьньядиз абурукай хабар авач.**

ЦIИЙИКIА КУДЗАВА

● **ИРАНДА тахсирлу ксар куддай цIийи метод кардик кутунва. Кудзавайдан туь - дуьниз еб вегьена, ам подъемный кран - дин куьмекдалди цавуз хкажзава. Сифте яз наркотикадин алишверишдал машгъул са шумуд кас икI кудна. Гележегда мад - ни ихьтин 800 кас кудда ва абурун кIвалер чиливди сад ийида. Гьукуматди хиве кьазвайвал, алай вахтунда Иранда наркотикадикай менфят къачузвай ксарин сан 2 миллиондив агакьнава.**

ЧАРА АВУНВА

● **ЯПОНИЯДА метродикай менфят къачузвайбурун арада кьилиз сер янавайбурун сан югъ-йикъандивай гзаф жезва. Абуру вагонра дишегьлийрал гьужумзава. Гьавиляй гьукуматди метрода итимрин ва дишегьлийрин вагонар чара авунва.**

ДАГЪУСТАНДИН ЦIИЙИВИЛЕР

МАГЬАЧКЪАЛА КIУБАН ЖЕЗВА

Дагъустандин кьилин шегьер эхиримжи йисара гзаф дегиш хьанва, ам къвердивай мадни кIубан жезва. Магьачкъаладин мэр Саид Амиров Урусатдин субъектринни меркезрин чIехибурун арада конкурс кьиле ту-

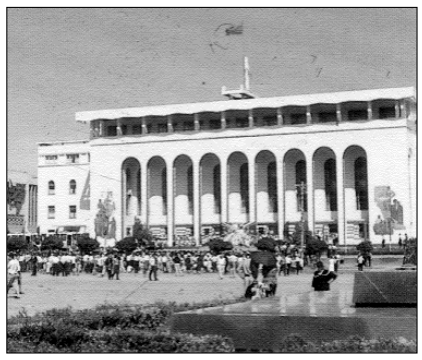

хузвай "Литературная Россия" газетдин нубатдин конкурсдин гъалиб хьана ва адаз "2000-йисуз Россиядин лап хъсан мэр" диплом гана. Гьакъикъатдани ада регьбервал гузвай Магьачкъала шегьер вилик физ, абад жезва.

Эхиримжи пуд йисан къене шегьердин 3700 яшайишдин кIвале ремонтдин кIвалахар кьиле тухванва. 42 куьче, цин гъамбархана цIийикIа туьхкIуьр хъувунва, канализациядин 44 километр сетар, 31 километр гужлу токдин, 350 километр зайиф токдин линияр кардик кухтунва. Идалай гьейри 7 агъзур къелем цанва, цуькверин 280 лак туькIуьрнава, 20 агъзур квадратный метрда чIур цанва.200-далай гзаф куьгьне дараматар чукIурна, азим цIийибур эцигнава. Мектебдиз фидай яш тахьанвай аялрин 66 идара, 53 мектеб кардик кутунва. Урусатда сад лагьайди яз Магьачкъалада геронтологиядин меркез ахьайнава.

Эхиримжи йисара шегьерда кIвачин къапар цвадай, спирт гьасилдай, хъицикьар гьялдай, пластикадикай кIвалер эцигдай материалар гьазурдай, памбагдин шейер, тенбекдин магьсулар акъуддай, шампански, минеральный ятар хкуддай ва маса карханаяр ахъа хьанва. Санлай 10 агъзур кьван бейкар кIвалахдалди таъминарна. 2000-йисуз шегьердин дуллух 1 миллиардни 79 миллионни 500 агъзур манатдив агакьнава. Алай вахтунда меркезда республикадин агьалийрин 4 паюникай са пай яшамиш жезва.

ХУЬРУЬН МАЙИШАТ ПАТАЛ

Дагъларин уьлкведин хуьруьн майишат къвердивай вилик физва. Алай вахтунда республикадин хсусиятдин вири жуьрейрин майишатра 646 агъзур къарамал, 2 миллионни 259 агъзур лапаг ава. Алатай йисан гьа и девирдив гекъигайла им, талукь тирвал, 36 ва 148 агъзурдан гзаф я. Як патал гьайванар ва къушар маса гунин кьадарар 19 районда, нек гьасилун 14 районда, сар гьасилун 21 районда артух хьанва.

И мукьвара Нидерландди Дагъустандиз алай аямдин агропромышленный технологияр теклифна. Абуру Магьачкъалада малдарвилин ва къушчивилин игьтияжар патал комбикормаяр гьазурдай завод эцигун къарардиз къачунва.

ТАБАСАРАНРИН ТЕАТР КАРДИК КУТАДА

Дагъустандин гьукуматди "Дербент шегьерда табасаранрин гьукуматдин драм-театр тешкилунин гьакъиндай" къарар кьабулнава. Гьукуматди къарардал асаслу яз талукь министерствойриз театр хуьн патал такьатар ахъаюн, театрдин коллектив тешкилунин жигьетдай серенжемар кьабулун тапшурмишнава. Дербент шегьердин администрацияди цIийи идаради пайгардаказ кIвалахун патал лазим тир вири шартIар таъминарда.

КАДЕТРИН КОРПУС АХЪАЙНА

Дербентда шегьердин администрацияди чара авур дарамат лазим тир къайдадиз гьайидалай ва кIелдайбур конкурсдин бинедаллаз хкягьайдалай гуьгъуьниз кадетрин корпус ахъайна. Лезги халкьдин кьегьал хва Гьажимет Сафаралиеван алахъунар себеб яз Дербентдин кадетрин корпус аваданламишун ва кIелунрин тадаракар маса къачун патал 5 миллион манат пулни чара авунва.

ИНТЕРНЕТДА ГЬАТНАВА

КьепIирви Гьажимегьамедан хва Жабраилов Жабраил пешекар боксер, кьведра Урусатдин чемпион, дуьньядин турнирра гъалиб хьайиди фадлай малум я. Кьегьал лезгидиз ЧIулав ва Лацу чIулар гана.

И йикъара Жабраила Москвада пешекар боксеррин рингда пуд лагьай гьилера вичин чемпионвилин тIвар тестикьарна. Гьа икI, Жабраил дуьньядин лап къуватлу 30 пешекар боксердикай сад яз, Интернетда гьатнава. Са шумуд югъ идалай вилик Жабраил Гьажимегьамедан хва Европадин Интерконтинентальный чемпионвилин вини дережадин тIвар къачун патал акъажунрин майдандиз экъечIнава.

АЯЛРИН ФЕСТИВАЛЬ

Белиждин поселокдин аялрин яратмишунин кIвале "Дагъустан - зи къул" тIвар алаз милли фестиваль кьиле фена. Аялри манияр лугьуналди, кьуьлер авуналди, милли пекерикай, адетрикай, ацукьун-къарагъунрикай суьгьбетар авуналди, чпиз лезги, табасаран, азербайжан халкьарин фольклордикай, медениятдикай хабар авайди успатна. Белиждин гимназиядин ва 2-нумрадин мектебдин аялри "Пешепай", "Алапехъ" адетар рикIел хкана. ЛукIарин хуьруьн мектебдин аялри лезги халкьдин кьуьлер къалурна. Аялри азербайжан ва табасаран халкьарин маниярни тамамарна.

ЖУРНАЛИСТИКАДИН ЖЕНГЧИДИЗ ТIВАР

Лезги журналистикадин женгчийрикай тир тележурналист, гьукуматдин телевидениедин ва радиодин гунугрин "Дагъустан" компаниядин чIехидан заместитель Ильман Алипулатоваз и йикъара РФ-дин президент В.Путинан указдалди "Россиядин Федерациядин культурадин лайихлу кIвалахдар" лагьай гьуьрметдин тIвар ганва. Ам ихьтин тIварцIиз вини дережадин пешекарвиляй ва Дагъустан Республикада кьиле фейи вакъиаяр авайвал къалурунай лайихлу хьана.

"ЛЕЗГИ ГАЗЕТ" ВИЛИК КВА

Жуван дидед чIалалди акъатзавай республикадин "Лезги газет" кхьинин карда йисандавай-йисуз хъсан агалкьунар арадал къвезва. Амай вири халкьарин республикадин газетрив гекъигайла, "Лезги газет" гьар агъзур касдин кьилиз гзаф кхьенва. Алай вахтунда адан тираж 13800-дав агакьнава. Тираждин кьадардал гьалтайлани амай чIаларалди акъатзавай газетрин арада аваррин "Гьакъикъат" газетдилай гуьгъуьниз "Лезги газет" кьвед лагьай чкадал ала.

МАЗАНРИН МЯРЕКАТ

Къадим Дербентда "Нарын-Къала" тIвар алаз мазанрин (ашукьрин) манидин фестиваль кьиле фена. Ам тешкилуник кьил кутурди лезгийрин медениятдин меркез "Шарвили" я. Меркездин чIехиди Алибег Кичибегов я.

Фестивалда Кьиблепатан Дагъустандин саки вири районрай, Ахцегьай, Докъузпарадай, Мегьарамдхуьряй, Кьасумхуьряй, Кьурагьай, Дербент райондай ва шегьердай, гьакIни Азербайжандин са шумуд райондай республикада кардик квай ашукьрин искусство чирзавай махсус пуд жуьредин мектебдин - Ширвандин, Борчалыдин ва Товуздин векилвалзавай мазанри иштиракна. Лезги мазанрикай Агьарагьим Агьарагьимов, ашукь Султан, Осман ва Алихан Османовар, жегьилрикай Рубаба Къурбанова, ашукь Шамшир Абдулнасир Исмаилов, Рустам Рамазанов иллаки тафаватлу хьана. Азербайжандин мазанрикай ашукь Адалата, ашукь Валегьа, Телли ханум Борчалыди тамашачияр гьейранарна.

Фестивалди мад гъилера къалурна хьи, искусстводи сергьятар авайди туш. Им халисан шадвилин мярекат тир. Азербайжан ва лезги халкьарин арада дуствилинни стхавилин алакъаяр мадни мягькемардай дуствилин мярекат тир.

СЛОВО О КОСМОНАВТИКЕ

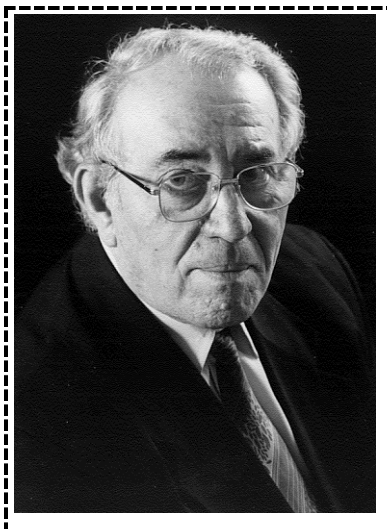

Икрам Новрузбеков родом из села Имамкуликент Кусарского района, известный ученый, доктор физико-математических наук, профессор кафедры высшей математики Азербайджанского Технического университета, академик Нью-Йоркской Академии наук, более 10 лет сотрудничал с Конструкторским Бюро С.П.Королева, выполнял совместно со своим учеником, ныне доктором физико-математических наук, профессором, сотрудником Института Кибернетики АН Азербайджанской Республики Кямилем Айдазаде, тоже родом из Кусаров, определенные научно-исследовательские, предпроектные работы. Эти работы были связаны с математическим моделированием процессов тепло-массо-обмена, происходящих в отсеках космонавтов космических кораблей и по созданию автоматизированной системы управления этими процессами. Другие работы были связаны с синтезом стыковочного узла "Союз-Аполлон" с целью улучшения его функциональных возможностей и по разработке программного обеспечения в области оптимизации и оптимального управления. И.Новрузбеков работает над книгой об истории космонавтики. Внизу публикуем отрывки из нее.

В 1957 году был запущен первый в мире искусственный спутник Земли, а 12 апреля 1961 года совершил свой исторический полет на корабле "Восток" Ю.А.Гагарин. Этим человеческий разум доказал свою способность вывести людской род из земной колыбели на такой простор, где не будет границ его замыслам и делам.

Следует отметить, что С.П.Королеву принадлежало решающее слово в выборе первого космонавта. В свою очередь, перед многими стартами неизменным помощником С.П.Королева становился Юрий Гагарин. Ему официально поручались самые ответственные дела, как скажем беседа по рации с космонавтом, лежащим уже в корабле в своем кресле.

О самообладании С.П.Королева на космодроме ходили легенды, но сам он, по видимому отдавал здесь пальму первенства Юрию Алексеевичу. Действительно, ни один "боб" не заставил Гагарина изменить своему спокойствию, а с Королевым это дважды случалось, например когда, разволновавшись, он почему-то закурил прямо на стартовой площадке около ракеты, уже заправленной горючим и жидким кислородом.

Все, кто были с ним на площадке рядом, остолбенели. Начальник пожарной охраны, подскочив в отчаянии вскрикнул: "Товарищ главный конструктор, я вынужден Вас отвести в комендатуру..."

Сейчас наступил этап интенсивного Международного Сотрудничества в области освоения космоса и плодом этого является функционирующая в данный момент Международная Космическая станция, созданная в основном усилиями США и Российской Федерации. Кстати, командиром экипажа является Российский космонавт. В скором времени в освоении космоса сделает крупный шаг и Китайская Народная Республика.

Соединенные Штаты, где всегда умели считать деньги, добились очень соблазнительных соотношений между расходами на космонавтику и полученными в конечном счете доходами: каждый затраченный на нее доллар приносит 15 долларов прибыли. Доходы от использования в американской промышленности новых материалов и технологий, созданных в ходе работ по программе "Аполлон", в 12 раз превысили вложенные в нее средства.

КОСМИЧЕСКИЕ ДОЛГОЖИТЕЛИ

Александр Александров - 160 суток.

Валерий Рюмин - 175 суток.

Леонид Кизим, Владимир Соловьев, Олег Атыков - 237 суток.

Юрий Романенко - 326 суток.

ПЕРВЫЕ ЛЮДИ НА ЛУНЕ

Первый в истории Лунный старт, первый выстрел в район Луны (аппарат "Луна - 1") был сделан с Байконура 2 января 1959 года. В сентябре 1959 года, первое касание луны - жесткая посадка ("Луна - 2"). Всего к Луне из бывшего СССР ушло 24 станции "Луна" разных поколений и несколько зондов. На счету у лунной космонавтики (СССР) немало достижений:

- первый выстрел первое попадание в Луну;
- первый облет и первые снимки обратной стороны Луны;
- первая мягкая посадка на Луну;
- первые крупные фотографии лунного пейзажа;
- первый лунный спутник;
- первый луноход;
- первый безпилотный облет Луны с возвращением;
- первая посадка возвращаемого аппарата и доставка лунного грунта.

НЕКОТОРЫЕ ДАННЫЕ ПО ПРОЕКТУ "АПОЛЛОН"

Ассигнования - 25 миллиардов долларов.

Над проектом работали 15 лет 250 тысяч человек.

Принимало участие более 2000 больших и малых предприятий США.

В процессе выполнения этой работы были решены многочисленные технические, организационные, административные, психологические, научные, политические и другие проблемы.

Каждая секунда пребывания на Луне экипажа "Аполлон - 12" стоила 30 тысяч долларов.

Каждый кг лунного грунта, доставленного на Землю, стоил 1 миллиард долларов.

Гигантская ракета "Сатурн - 5" выводившая на околоземную Орбиту экипаж для полета к Луне, т. е. корабль "Аполлон", имела высоту 100 м.

Масса выводимого на Орбиту полезного груза - около 100 т.

Сейчас в мозговых центрах космонавтики уже не мечтают, а говорят о подступах, об эскизных проработках грандиозных проектов, которые благодаря международному сложению сил представляются как вполне реальные, посильные человеческой технике уже в недалеком будущем. Это создание опытной космической солнечной электростанции, снабжающей энергией Землю, это глобальная воздушно-космическая транспортная система. Планируется строительство исследовательской базы на Луне, рассылка экспедиций на Марс...

ЛЕЗГИНСКАЯ ДИАСПОРА В ТУРЦИИ

Летом 1989 года, когда я возглавлял лезгинский культурный центр "Шарвили", художник Имамали познакомил меня с замечательным человеком - Ибрагимом Афажаном. Меня поразило тот факт, что Ибрагим Афажан будучи гражданином Турции и ни разу до этого у нас не побывав, все же замечательно и удивительно необычно говорил по-лезгински. Из бесед с ним я узнал, что в Турции проживает много лезгин, имеются даже целые лезгинские села. Все это было настолько неожиданно для меня, что я решил увидеть все это своими глазами. Я начал готовиться к поездке в Турцию.

Проф. Г. А. Гюльмагомедов среди жителей сел. Кирне.

За это время между мной и Ибрагимом Афажаном завязалась переписка. Писали мы турецким алфавитом по-лезгински и неплохо понимали друг друга.

И вот наступил день, когда я оказался в Турции, в вилайете Балакесир, где в основном и сосредоточена лезгинская диаспора.

По мнению некоторых местных жителей, название "Балакесир" дословно означает "отрежь рыбе голову" или же происходит от слов "балык есир" - "в рыбьем плену". Говорят, еще во времена турецкогреческих войн османские власти решили заселить свои западные районы переселенцами из Кавказа, дабы видеть в их лице заодно и защитников этих земель. Кстати, ландшафт этих земель похож на вид лезгинских предгорных районов, возможно, это и послужило определяющим стимулом в выборе этих районов для обитания.

В вилайете Балакесир, в двадцати километрах к северу от города, расположено лезгинское селение Кирне (в настоящее время название села изменено на Ортажа). Многие кирнейцы помнят историю своего рода, своих предков, переселившихся в Турцию. Основываясь на их сведениях, а также на хронике их родов, можно сделать вывод, что селение Кирне основано лезгинами-переселенцами, покинувшими родину после подавления восстания 1877 года. Селение Кирне расположено на возвышении. К северу и северо-западу от села расположены личные земельные угодья сельчан: поля, сады, нивы. Как нам рассказал сельский староста Ильман Булут (его предки-стальцы), в селе около ста домов, многие дома пустуют (хозяева работают в городах, а многие обосновались там полностью). Дома построены в традициях лезгинской сельской архитектуры, большинство из них покрыто красной черепицей. В селе имеются мечеть с высоким минаретом и чайхана, заменяющая клуб. Жители довольно хорошо говорят на лезгинском языке, и у приезжего складывается ощущение, будто он попал в одно из предгорных лезгинских селений Дагестана.

Кроме Кирне лезгины проживают в населенных пунктах Дюмберез (вилайет Балакесир), Дагестан (около Бергамы), Гюнейкин (около Яловы), Лезгикент (около Измира).

Население преимущественно занимается сельским хозяйством, животноводством. Продукцию реализуют на городских рынках. Горожане в большинстве своем ремесленники или рабочие. Идет усиленный процесс урбанизации сельского населения. Выходить замуж за сельского жителя считается делом не престижным, поэтому молодежь подается в города. Заключается много смешанных браков, и дети в таких семьях не говорят на лезгинском (есть и счастливые случайности: дочь поэта Гаджи Магомеда (Мехмет Ферди Эсер) Жанан хорошо говорит по-лезгински, хотя ее мать - югославская албанка).

Турецкие лезгины помнят многое из истории своего рода, твердо придерживаются принципа сохранения родовых имен, благодаря которому многие из них находят своих родственников в Дагестане.

Отрадно было встретить в далекой турецкой стороне лезгин-поэтов, творящих на лезгинском языке. Вообще нужно отметить тот факт, что в Турции лезгины не утратили своего врожденного этнического чувства любви к слову. Благодаря им, до нас дошли неизвестные стихи Етима Эмина, Эсер Ходжи из Кирне и Рухуна Махмуда Эфенди. Известный лезгинский ученый и поэт Рухун Махмуд Эфенди эмигрировал в Турцию после восстания 1877 года и жил в с. Дюмберез. В Стамбуле до недавнего времени жил ученый, поэт Шерафетдин Самур из Гильяра, который владел двумя десятками языков Востока и Европы. В Измире проживает поэт Нежметдин Самури из с. Мугерган Магарамкентского района, которого волнует судьба разбросанных по свету соотечественников:

Кто ты? Откуда?
Скажи ты мне, лезгин!
Когда-нибудь ответить
ты обязан.
Где начальное звено в цепи?
Где начало начал?
Почему мы растворяемся и таем? -

вопрошает поэт и сам отвечает:

Кто бы ни приходил,
его законы принимал ты,
Свои обычаи и нравы забывая.

А поэт Гаджи Магомед (литературный псевдоним Мехмет Ферди Эсер), сын известного в Турции богослова и поэта Эсера Ходжи, проживающий в Балакесире, пишет на турецком и лезгинском языках. В 1977 году он выпустил книгу на турецком языке "Gonul bahcem" ("Цветник моей души"), куда наряду со стихотворениями на турецком языке, вошли и лезгинские стихи, записанные турецкой графикой. Ферди Эсера тоже волнует судьба своего народа. Он с болью в душе переживает исчезновение родного языка и национальных традиций. Большое место в его творчестве занимает духовная тема, а также тема любви к родине предков. О своих переживаниях при встрече с братьями из родины предков поэт говорит в стихотворении "Мы едины, о боже":

Какая бывает радость, люди, вы знаете?
Если не знаете, спросите меня.
Такая тяжкая чужбина бывает ли?..
Мы в бессилии оставались, связанные

Лезгинки в Турции за приготовлением афарар

по рукам и ногам.

Глаза, не мигая,
столько лет в дорогу впивались,
Слава Господу, по ней, наконец,
и к нам пришли.
Иссыхая по весточке,
днем и ночью мы за дорогами брели,
Теперь на ваших ногах пыль родины
целуем, от радости плача.
Через столько лет мы себя,
потерявших, снова обретаем,
Будто что-то теплое в сердце
опустилось с небес.
Мы были едины, о боже!
Два тела, а сердце - одно.
Как немощен язык,
чтоб выразить чувства эти!..
Тоска по родине наши души иссушила.
Нашего горя исцеленье - ты, Дагестан!
Полноводные реки слез наполнили
все моря,
Нашим исстрадавшимся сердцам
- вечное спасенье - ты, Дагестан!

У турецких лезгин, кроме меня, побывали бывший министр промышленности, транспорта и связи А.А.Акимов, первый заместитель главы администрации Магарамкентского района А.А.Джафаров, профессор Даггосуниверситета А.Г.Гюльмагомедов. Кстати, его книга "Лезгины в Турции: история, язык, быт" (Махачкала, 1998) - богатый источник информации о прошлом и настоящем наших братьев за рубежом.

Фейзудин НАГИЕВ,
член Союза писателей
и Союза журналистов РФ.

ЈЕНИЛИКЛӘР

МИЛЛИ МӘҸЛИСИН НҮМАЈӘНДӘ ҺЕЈ'ӘТИНИН РУСИЈА ФЕДЕРАСИЈАСЫНА СӘФӘРИ

● Апрелин 15-дә Милли Мәҹлисин сәдри Муртуз Әләскәровун башчылығы илә парламент нүмајәндә һеј'әти Русија Федерал Мәҹлиси Федерасија Шурасынын сәдри Јегор Стројевин вә Дөвләт Думасынын спикери Кеннади Селезњовун дә'вәти илә Москва шәһәринә кәлмишдир.

Бурада кечирилән көрүшдә һәр ики өлкәнин али ганунверичилик органлары арасында ганун јарадыҹылығы саһәсиндә информасија, тәҹрүбә мүбадиләси, әмәкдашлығын кенишләндирилмәсинин вачиблији вә с. барәдә әтрафлы сөһбәт кетди.

Сонра Милли Мәҹлисин сәдри Ермәнистан-Азәрбајҹан, Дағлыг Гарабағ мүнагишәсинин һәлли илә бағлы президент Һејдәр Әлијевин АБШ-ын Флорида штатында кечирдији көрүшләрдән сөз ачараг деди ки, Азәрбајҹан проблемин бејнәлхалг һүгуг нормалары чәрчивәсиндә әдаләтли һәллинә тәрәфдардыр.

Үмумрусија Азәрбајҹан Конгресинин президенти, Русија Дөвләт мүкафаты лауреаты, тибб елмләри доктору, профессор Мәммәд Әлијев, Милли Мәҹлисин депутатлары Михаил Забелин, Амалја Пәнаһова, Әли Аббасов, өлкәмизин Москвадакы сәфири Рамиз Ризајев вә башгалары көрүшдә чыхыш едәрәк, Русијада Азәрбајҹан диаспорунун фәалијјәтинин күчләндирилмәси барәдә фикирләрини сөјләдиләр.

РУСИЈАДА АЗӘРБАЈҸАН МӘДӘНИЈЈӘТИ КҮНЛӘРИ БАШЛАНМЫШДЫР

● Апрелин 16-да ахшам Москвада Дөвләт Академик Бөјүк Театрда Русијада Азәрбајҹан мәдәнијјәти күнләринин ачылышы олмушдур.

Ачылыш мәрасиминдә Азәрбајҹан парламентинин сәдри Муртуз Әләскәров, Милли Мәҹлисин депутатлары, өлкәмизин Москвадакы сәфири Рамиз Ризајев, мәдәнијјәт назири Полад Бүлбүлоғлу, Русијанын танынмыш сијасәтчиләри, харичи дипломатлар, Москва зијалыларынын вә Азәрбајҹан диаспорунун нүмајәндәләри, сәфирлијимизин әмәкдашлары, журналистләр иштирак едирдиләр.

ЈЕДДИНҸИ ДӘФӘ

● Шаһмат мәсәләләринин әјани һәлли үзрә Азәрбајҹан чемпионатында Гәбәлә нүмајәндәси Араз Алмәммәдов 66 хал топлајараг, једдинҹи дәфә Азәрбајҹан чемпиону адыны газанмышдыр. Галибдән 11 хал кери галан Агшин Мә'симов (Бакы) икинҹи јерә чыхмышдыр. Сонракы јерләри Анатоли Пирвердијев (Бакы) вә Рәшадәт Сүлејманов (Гәбәлә) тутмушлар.

Чемпионатын баш һакими Раһиб Әфәндијевин дедијинә көрә, бу шаһматчыларын дөрдү дә ијулда Һолландијада кечириләҹәк дүнја биринчилијиндә республикамызы тәмсил едәҹәк.

МӘШҺУР ЛӘЗКИЛӘР ҺАГГЫНДА БИЛМӘДИКЛӘРИМИЗ

НАЖМУДИНСИЗ ДАҒЫСТАН ЈОХДУР

Дағыстан Республикасынын јарадыҹысы, Дағыстан халгларынын јаддашында бу республика үчүн ән чох иш көрмүш "бөјүк ләзки" кими галмыш Нажмудин Әфәндијев (Самурски) бә'зи мүәллифләрин гејд етдикләри кими, бәшәријјәтә ләјагәтлә хидмәт етмиш ән виҹданлы инсанлардан бири, бөјүк тарихчи алим вә сон дәрәҹә истe'дадлы рәһбәр иди.

Авропанын ән һүндүр јери сајылан, дәниз сәвијјәсиндән 2495 метр јүксәкдә јерләшән Гуруш кәндиндә анадан олдуғуна көрә ингилабчы достлары она "гартал", рәһбәр јолдашлары "әјилмәз", әһали "халг адамы" тәхәллүсүнү вермишди. Алим һәмкарлары Нажмудин Самурскини "әсл Дағыстан алими" адландырмышлар. Онун 1923-1927-чи илләрдә чап етдирдији "Дағыстан", "Дағыстанда вәтәндаш мүһарибәси тарихиндән", "Бизим наилијјәтләримиз вә перспективләримиз", "Совет һакимијјәтинин Дағыстанда бәһрәләри вә перспективләри" китаблары вә башга әсәрләри Дағыстан тарихинин ән е'тибарлы гајнагларындан сајылыр.

Республиканын тәрәггиси наминә Нажмудинин көрдүјү бөјүк ишләри јүксәк гијмәтләндирән тарихчиләр јазмышлар ки, "јарым әср јашамыш Самурски (1882-1937) Дағыстанын азы бир әсрлик инкишафыны тә'мин етмишдир." Һәм дөвләт архивиндәки материаллардан, һәм дә XX әсрин 20-чи илләриндә "Красныј Дагестан" вә "Советскиј Дагестан" гәзетләриндә дәрҹ олунмуш материаллардан буну ајдын көрмәк олар.

Дағыстанда Нажмудин Самурскинин нечә бөјүк нүфуз саһиби олдуғуну анламаг үчүн 1922-чи илин јајында Авар Даирә Ичраијјә Комитәсинин сәдри М.Елдаровун она көндәрдији мәктубу хатырламаг кифајәтдир: "Сизә гәлбән сәмими салам көндәрир, тезликлә сағалмағынызы вә Сизсиз касыб вә бәдбәхт олан Дағыстана тез гајытмағынызы арзулајырам. Сизсиз Дағыстан јохдур. Елә дүшүнмәјин ки, буну Сизи тә'рифләмәк нијјәти илә дејирәм. Сизсиз һеч бир чыхыш јолу јохдур, өз көз јашларынла билмирсән кимә мүрачиәт едәсән, даирә әһалисинин ағыр вә касыб күзәраны илә әлагәдар дәрдләри киминлә бөлүшәсән... Сизсиз вә мәрһум Хизрејевсиз биз аварларын гијмәти дөрд гәпикдир."

Бу үрәкағрыдан мәктубдан бир гәдәр сонра, 1922-чи илин августун 6-да "Красныј Дагестан" гәзети Н.Самурскинин мүаличәдән гајыдараг ишә башладығыны хәбәр верәндә Дағыстанын бүтүн кәнд вә шәһәрләринин әһалиси күчләрә чыхараг, рәһбәрин гајыдышыны бајрам кими гејд етмишди. Халгын ачлыг вә еһтијач ичәрисиндә олмасына бахмајараг, она белә еһтирам көстәрилмәси рәһбәри көврәлтмишди. Бир ај әрзиндә өз шәхси нүфузу һесабына Загафгазија республикаларындан Дағыстана тәмәннасыз олараг ијирми вагондан чох тахыл кәтирмиш, әһалинин 80 фаизә гәдәрини веркиләрдән азад етмиш, Советләр өлкәсини ачлыг бүрүдүјү бир вахтда һәтта харичи өлкәләрдән јардым алараг, әһалини күтләви өлүмдән горумуш Нажмудин тезликлә бүтүн Дағыстанда "бизим јолдаш Самурски" кими дилләрә дүшдү. 1922-чи илин октјабрын 16-да "Красныј Дагестан" гәзетинин јаздығына көрә "Дағыстан бүтүн үмидләрини Самурскијә бағламышды, о, Дағыстан фүгәрасынын һәр бир тәләбини диггәтлә динләјир, онларын һүгуг вә марагларыны гәтијјәтлә мүдафиә едирди".

Һакимијјәтин ингилаби комитәләрдән советләрә верилдији 1921-чи илдә Дағыстан Мәркәзи Ичраијјә Комитәси Рәјасәт Һеј'әтинин илк сәдри сечилмиш вә 1934-чү илдә Дағыстан Вилајәт Партија Комитәсинин биринчи катиби тә'јин олунмуш Нажмудин Самурскинин ән бөјүк хидмәти Дағыстан Республикасыны јаратмасы олмушдур. Ленин, Сталин, Киров, Орчоникидзе, Луначарски кими болшевик рәһбәрләри илә јахындан таныш олан вә достлуг едән Самурски Дағыстанын мүстәгиллији мәсәләсиндә онлардан бә'зиләринин е'тиразларына бахмајараг, ахырадәк гәтијјәтлә мүбаризә апармышды. Самурскијә гәдәр Дағыстан Ростов-Донда јерләшән Чәнуби-Шәрг Бүросуна табе иди. Бүронун ичазәси олмадан республиканын рәһбәрлији мүстәгил һеч бир тәдбир һәјата кечирә билмәзди. Бунунла әлагәдар ҮИК (б) П МК-на мүрачиәт едән Самурски Ленини вә башга рәһбәрләри конкрет мисаллар әсасында инандырмаға чалышыр ки, јени игтисади сијасәт шәраитиндә Дағыстанын Ростова табе олмасы дағлар өлкәсинин игтисади инкишафына бөјүк әнкәл төрәдир. Дөрд иллик кәркин зәһмәтдән вә мүбаризәдән, Ленин вә Сталинлә дәфәләрлә көрүшләрдән сонра Дағыстан Ростовун табелијиндән чыхарыларак, бирбаша Москваја табе едилди.

Совет рәһбәрлији илә гаршыдурманын јаранмасына бахмајараг, Самурски пиллә-пиллә Дағыстанын мүстәгиллијинә наил олурду. Илк нөвбәдә о, үч иллик мүбаризәдән сонра мәһсулу харичә көндәрилән, кәлири Дағыстана дејил, РСФСР бүдчәсинә дахил едилән балыгчылыг сәнајесини Москванын табелијиндән чыхарды. Ејни заманда алты ил мәркәзлә чәкишдикдән сонра кәлири кәнара кедән Дағыстанын нефт рајонларыны Грозныдакы нефт трестиндән кери алды.

Бу тәдбирләрин ардынча Н.Самурски Дағыстанда илк дәфә аграр сијасәтин әсасыны гојду. Торпагларын мелиорасијасыны өн плана чәкәрәк, ики ил әрзиндә Сулак каналыны тикдириб истифадәјә вердирди. Кәнд тәсәррүфатында ваһид верки системини тәтбиг етди. Кәндли тәсәррүфатынын верки ким дөвләтә вердији мәһсулун һәчмини икигат азалдараг, онларын вәзијјәтини хејли јүнкүлләшдирди. Һәлә 20-чи илләрин орталарында дағ кәндләри әһалисинин кортәбии шәкилдә дүзән јерләрә көчмәсини мүшаһидә етмиш Самурски, онлара көмәк мәгсәдилә Москвадан 3 милјон манатдан чох гызыл пул алмаға наил олду. Амма әслиндә өзү дағлардан көчмәјин әксинә иди вә она көрә дә Дағыстан МССР-ин VI советләр гурултајында демишди: "Ингушетија бүтүн дағлылары дүзәнлијә көчүрүб, дағларымызын бүтүн сәрвәтләриндән там истифадә етмәли, дағ кәндләринин игтисади чәһәтдән мөһкәмләнмәсинә вә инкишафына наил олмалыјыг." Игтисадчыларын јаздыгларына көрә, Самурскинин бу узагкөрән сијасәти олмасајды, Дағыстан дағлары чохдан кимсәсиз галар, јүзләрлә кәнд сырадан чыхар, республика хејли гијмәтли сәрвәтдән мәһрум оларды.

Нажмудин Самурскинин ән бөјүк хидмәтләриндән бири дә Дағыстанын електрикләшдирилмәси олмушдур. 1923-чү илдә Үмумиттифаг Мәркәзи Ичраијјә Комитәсинин сессијасында бу мәсәләни галдыран Самурскинин тәшәббүсү илә Кәркебил вә Ахты електрик стансијалары тикилди.

Самурски Дағыстанда елмин, милли дилләрин, мәдәнијјәтин, әдәбијјатын вә инчәсәнәтин инкишафына бөјүк гајғы көстәрмишдир. 1924-чү илдә о, Дағыстан Мәдәнијјәти Институтуну јарадараг, она јерли халгларын тарихини, мәдәнијјәтини, адәт вә ән'әнәләрини өјрәнмәји һәвалә етди. 1925-1927-чи илләрдә бу институт Дағыстан халгларынын тарихинә вә фолклоруна аид үч күллијјат һазырлајыб чапдан бурахды.

Самурскијә гәдәр Дағыстанда чәми ики театр - ләзки вә гумыг театрлары фәалијјәт көстәрирди. Онун көмәји илә авар, лак вә тат театрлары да јарадылды. 1926-чы илдә Шимали Гафгазда илк дәфә олараг, Бујнаксда мусиги техникуму, Маһачгалада Милли Дөвләт Мусиги-Етнографија Ансамблы вә Үмумдағыстан Халг Јарадыҹылығы Еви јарадылды. Халчачылығын инкишаф етдирилмәсиндән өтрү хүсуси гәрар гәбул олунду, халчачылыг техникуму вә артелләр јарадылды. Кубачи вә Балхар сәнәткарлары үчүн артелләр тәшкил едилди.

Гыса мүддәтдә сәнаје вә кәнд тәсәррүфатында хејли ирәлиләјишә наил олан Дағыстанын Москвадан асылылығы азалды, республика игтисади чәһәтдән хејли мөһкәмләнди, әһалинин һәјат сәвијјәси нәзәрәчарпачаг дәрәчәдә јүксәлди. Бүтүн бунлар Самурскини тәкчә Дағыстанда дејил, бүтүн Иттифагда даһа да шөһрәтләндирди. Бу исә һәм јердәки, һәм дә мәркәздәки бә'зи рәһбәрләри нараһат етди. Ону ләкәләмәк үчүн әл атдыглары бүтүн васитәләр боша чыхдыгда, бөһтана кечиб пантүркизмдә күнаһландырдылар. Буну белә әсасландырдылар: 1933-чү илдә "Түркијә јарыммүстәмләкәдән милли мүстәгиллијә доғру" мөвзусунда диссертасија мүдафиә едәрәк, тарих елмләри намизәди елми дәрәҹәсини алмыш Н.Самурски түркләрә рәғбәт бәсләдији үчүн бу мөвзуну сечиб. Һалбуки Москва Тарих-Шәргшүнаслыг Институтунун аспирантурасыны битирмиш Самурскијә һәмин мөвзуну бу институтда вермишдиләр вә онун мүдафиәси дә Москвада олмушду. Бунун ардынча Самур, Гајтаг вә Табасаран даирәләриндә түрк дилиндә дәрсләрин кечилмәсини гадаған етмәдијини она ирад тутдулар. Күја 1923-1928-чи илләрдә Самурски Дағыстанын түркләшдирилмәси сијасәтини һәјата кечириб. Түрк дилинә, тарихинә вә мәдәнијјәтинә јахындан бәләд олан Нажмудин Самурски, шүбһәсиз, башга дилләрлә јанашы бу дилә дә һөрмәтлә јанашырды. Лакин бу, о демәк дејилди ки, Нажмудин Дағыстаны түркләшдирирди. Адлары чәкилән даирәләрдә башга дилләрлә јанашы түрк дилинин дә тәдрис олунмасында рәһбәр һеч бир гәбаһәт көрмүрдү вә әсрләр боју Дағыстанын Түркијә илә әдәби-мәдәни әлагәләринә көлкә салмаға лүзум јох иди. Түрк дилиндә мәктәбләрә кәлдикдә исә, һәлә 1861-чи илдә Ахтыда белә бир мәктәб јарадылмышды вә бурада 44 ушаг охујурду. 1881-чи илдә Һәсән Алгадари түрк мәктәби ачмышды.

Дағыстанда јеничә әмәлә кәлмәјә башлајан милләтчи үнсүрләр Самурскини ләзки кадрларына кениш мејдан вермәкдә дә күнаһландырырдылар. Нажмудин белә ајрысечкилик салсајды, башга халглар она мәнәббәт бәсләмәзди. Дикәр тәрәфдән, тарихән Дағыстанда ләзкиләр арасында али тәһсиллиләр башга халглара нисбәтән чох олуб вә Самурскинин рәһбәрлији илләриндә дә белә иди. Онлар Нажмудинин дејил, тарихин јетирмәләри идиләр: орду кенералы Мәһәммәд Һүсејнов, контр-адмирал, академик Һенрих Һәсәнов, ики дәфә ССРИ дөвләт мүкафаты лауреаты, бәстәкар Готфрид Һәсәнов, Дағыстанын илк ме'мары Х.Б.Әскәр-Сарыча, Русија вә Дағыстан мәтбуатынын "Русијанын ән јахшы мүһәндисләриндән бири вә надир исте'дад саһиби" адландырдығы Видади Әмиров, һәлә 1934-чү илдә Н.Тихоновун һаггында "Јол аллаһы" адлы очерк јаздығы, Дағыстан Јол-Нәглијјат Назирлијинә рәһбәрлик етмиш Һачымәт Сәфәрәлијев, көркәмли алим Һачы-бәј Һачыбәјов вә онларча башга мәшһур ләзкиләр. Самурски һәбс едилдикдән сонра Дағыстанда рәһбәрлији әлә кечирән милләтчи гүввәләр онларча танынмыш ләзкијә дә диван тутмушлар. Онлар ләзкиләрин бир даһа һакимијјәтә кәлмәмәсиндән өтрү 1938-чи илдә Дағыстанда бу халгы сајча 32 мин нәфәр, 1953-чү илдә 23 мин нәфәр азалтмышлар.

1937-чи илдә Н.Самурскини дустаға саланлар Сүлејман Сталскини Маһачгалаја чағырыб ондан тәләб етдиләр ки, әһали гаршысында рәһбәри "халг дүшмәни" кими лә'нәтләсин. Шаир бундан имтина едәндә, милләтчиләр ону көздән салмаға чалышырлар. Белә һагсызлыға дөзә билмәјән Сүлејман бир ајдан сонра дүнјасыны дәјишир. Амма Сталин башда олмагла јүксәк вәзифә күрсүләриндә отуран, халга гуллуг етмәк әвәзинә она зүлм едән јаланчы коммунистләри лә'нәтләјән мәшһур "Мүхәннәт" памфлетини өзүндән јадикар гојур.

Мүзәффәр МӘЛИКМӘММӘДОВ

ТӘБРИК ЕДИРИК

БӘНЗӘРСИЗ АЛИМ

Азәрбајҹан Елми Тәдгигат Һидротехника вә Мелиорасија Институту Елм Истеһсалат Бирлијинин 3 апрел 2001-ҹи ил тарихли елми шурасы бу вахта гәдәр кечирилмиш шуралардан фәргләнирди. Зал ағзына кими долу иди, јер тапмајанлар ајаг үстә дајанмышдылар. Чичәк дәстәләринин сајы-һесабы јох иди. Азәрбајҹан елминин фәдакар вә ҹәфакеш нүмајәндәләриндән биринин, кеолокија-минералокија елмләри доктору, профессор, Бејнәлхалг Енержиинформасија Елмләри Академијасынын һәгиги үзвү Әһмәдхан Әлимовун анадан олмасынын70, елми-педагожи фәалијјәтинин 45 иллик јубилеји тәнтәнәли шәкилдә гејд олунурду. Һәјат ешги, јарадыҹылыг шөвгү, кәнҹлик тәравәти, шух тәбиәти, инсанлара севкиси вә гәлб тәмизлији илә сечилән Әһмәдхан мүәллим она үнванланмыш миннәтдарлыг вә мәһәббәт долу тәбрик сөзләрини өзүнәмәхсус зарафатла гәбул едир, һәмкарларынын, достларынын диггәт вә гајғысындан мүтәәссир олдуғуну кизләдә билмирди.

Институтун директору, игтисад елмләри доктору Рәфи Мәммәдов, Мелиорасија вә Су Тәсәррүфаты Комитәси сәдринин биринҹи мүавини Надим Газыбәјов, һәмин комитәнин идарә рәиси Мәммәд Әсәдов, Кеолокија вә Минерал Еһтијатлары Комитәсинин сәдри Ислам Тағыјев вә башгалары алимин кечдији чәтин вә шәрәфли јолдан сөһбәт ачдылар.

Ә. Әлимов Гусар рајонунун Муҹуг кәндиндә дүнјаја көз ачмышдыр. Тәбиәтә олан бөјүк мәһәббәти Әһмәдханы һәлә кәнҹ јашларындан Азәрбајҹаны гарыш-гарыш кәзмәјә вә онун торпаг, су вә битки аләмини даһа јахындан өјрәнмәјә һәвәсләндирмишдир.

О, елми фәалијјәтә 1957-ҹи илдә Азәрбајҹан Елми-Тәдгигат Һидротехника вә Мелиорасија Институтунда башламышдыр. Бурада мүһәндисликдән лабораторија мүдири вәзифәсинәдәк јүксәлмишдир.

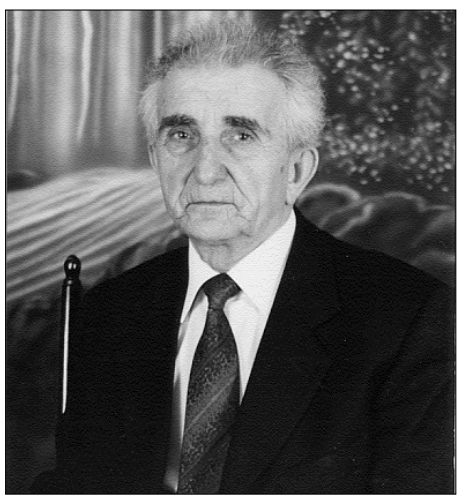

1968-ҹи илдә “Шимали Муған торпагларынын мелиорасијасы илә әлагәдар олараг грунт суларынын режими вә балансы” мөвзусунда диссертасија мүдафиә едәрәк кеолокија-минералокија елмләри намизәди алимлик дәрәҹәси алмышдыр.

Ә. Әлимов Азәрбајҹанда билаваситә Ә. Беһбудовун рәһбәрлији алтында мелиоратив һидрокеолокија елминин әсасларыны гојмуш вә сонрадан ону инкишаф етдирәрәк өз мәктәбини јаратмышдыр.

О, 1989-ҹу илдә Дашкәнд шәһәриндә “Арид зоналарын суварылан торпагларында су-дуз режиминин низамланмасынын һидрокеоложи әсаслары” мөвзусунда докторлуг диссертасијасы мүдафиә едәрәк кеолокија-минералокија елмләри доктору олмушдур.

1991-ҹи илдә ССРИ Али Аттестасија Комиссијасынын гәрары илә илә она “Мелиорасија вә суварма әкинчилији” ихтисасы үзрә профессор елми рүтбәси верилмишдир.

1980-1995-ҹи илләрдә о, Азәрбајҹан Нефт вә Кимја институтунда мелиоратив һидрокеолокија фәнни үзрә мүәллим кими фәалијјәт кәстәрмишдир. Узун мүддәт дедији мүһазирәләри әсасында илк дәфә Азәрбајҹан дилиндә “Һидрокеоложи тәдгигат үсуллары” вә “Мелиоратив һидрокеолокија” дәрсликләрини нәшр етдирмишдир.

Ә. Әлимов елми фәалијјәтини Азәрбајҹанын мелиорасија бахымындан ән мүрәккәб рекиону олан Күр-Араз овалығынын мелиоратив һидрокеолокијасынын вачиб вә тә’хирәсалынмаз мәсәләләринин һәллинә һәср етмишдир. Алим ејни заманда торпагларын вә јералты суларын истилик, су-дуз режимләринин низамланмасыны һидрокеоложи вә мүһәндис-кеоложи ҹәһәтдән гијмәтләндирмишдир.

1995-ҹи илдә Ә.Әлимов тәрәфиндән Гарабағ дүзүндә Тәр-Тәр ҹајынын конусунда грунт суларынын тәбии вә технокен режимләри мүәјјән едилмишдир.

Елми ахтарышларыны давам етдирән алим үчүн даһа мүһүм бир мәсәлә минераллашмыш тәбии сулар еһтијатынын мүасир вәзијјәти, онлардан халг тәсәррүфатында истифадә преспективләри вә бу суларын кәнд тәсәррүфаты биткиләринин инкишафына вә мәһсулдарлығына тә’сиринин өјрәнилмәси үчүн апарылан тәдгигат ишләри иди. Бу тәдгигатларын мәгсәди коллектор-дренаж суларынын формалашмасынын мәнбәји вә су еһтијатларынын анбарларда аккумулјасијасы вә сафлашдырылмасы ишләринин өјрәнилмәси иди.

Елми фәалијјәти дөврүндә Ә.Әлимов 134 елми әсәр, 10 монографија, 2 дәрс вәсаити нәшр етдирмиш, елми-тәдгигат ишләринин нәтиҹәләринә әсасән 20 төвсијә һазырлајыб тәгдим етмиш, 13 елмләр намизәди вә доктору јетишдирмишдир.

Алимин елми ишләри вә онларын нәтиҹәләри мүтәхәссисләр тәрәфиндән јүксәк гијмәтләндирилмишдир.

Онун һидрокеолокија саһәсиндә һазырладығы алимләр өлкәдә танынмыш һидрокеологлар мәктәбини тәмсил едир.

Апарылан елми-тәдгигатларын нәтиҹәләри игтисади сәмәрәлилијинә көрә тәҹрүбәдә кениш истифадәсини тапмыш вә тапмагдадыр. Бу исә она даһа бөјүк елми-тәдгигатларын тәшкилинә вә јүксәк ихтисасчы елми-педагожи кадрларын һазырланмасына имкан јарадыр.

Ә.Әлимов мүхтәлиф илләрдә алимлик дәрәҹәси верән ихтисаслашдырылмыш шураларын үзвү олмушдур. Һал-һазырда О, Азәрбајҹан Елмләр Академијасы Торпагшүнаслыг вә Агрокимја вә Кеолокија Институтларындакы докторлуг вә намизәдлик диссертасијаларынын мүдафиәси үзрә Ихтисаслашдырылмыш Шураларын үзвүдүр. Јорулмаг билмәјән елм хадими, кәнҹләрин һәгиги досту, севимли тәрбијәчиси олан Әһмәдхан мүәллим өзүнә вә табечилијиндә оланлара гаршы чох тәләбкар, принсипиал олмагла бәрабәр, сон дәрәҹә һәссас, гајғыкеш вә хејирхаһ бир инсандыр.

Бүтүн бунлар барәдә кениш данышан алимләр бу бәнзәрсиз инсана миннәтдар олдугларыны е’тираф етдиләр.

Сонра мәҹлис Бакынын ән көзәл шадлыг евләриндән бириндә - “Лаләндә”дә давам етди. Шух мусиги сәдалары алтында сүзән Әһмәдхан мүәллим вә онун әзизләри о күнү әбәди вә унудулмаз етдиләр.

Севда АЗИЗРИН

АВАР ДИЛИНӘ ВӘ МӘДӘНИЈЈӘТИНӘ ГАЈҒЫ

Мәһәммәд Исајев 1956-ҹы илдә Балакән рајонунун Шәриф кәндиндә анадан олуб. 1978-ҹи илдә Азәрбајҹан Нефт вә Кимја Институтуну битирдикдән сонра 1983-ҹү илә кими 26 Бакы комиссары адына НГЧИ-дә баш технолог ишләјиб. 1984-1993-ҹү илләрдә Шәриф кәндиндә јерли һәмкарлар иттифагы комитәсинин сәдри, 1993-1996-ҹы илләрдә Балакән тәсәррүфатларарасы мелиорасија идарәсинин рәиси вәзифәләриндә чалышыб. Јерли әһали арасында бөјүк һөрмәтә вә нүфуза малик Мәһәммәд Исајев 1992-ҹи илдән Азәрбајҹан Республикасы Имам Шамил адына Авар Ҹәмијјәтинә рәһбәрлик едир.

Азәрбајҹан мүстәгиллик газандыгдан сонра демократија принсипләрини ардыҹыл сурәтдә һәјата кечирир. Мүасир Азәрбајҹан дөвләтинин гуруҹусу - өлкә перзиденти Һејдәр Әлијев ҹәнаблары ҹәмијјәтин демократик инкишафындан өтрү бөјүк әмәк сәрф едир, республикамызда јашајан һәр бир халгын дилинин, мәдәнијјәтинин, адәт вә ән’әнәләринин горунуб сахланмасындан, инкишаф етдирилмәсиндән өтрү сә’ј көстәрир. Мөһтәрәм президентимиз андичмә мәрасими заманы демишдир: “Мән милли мәнсубијјәтиндән, дилиндән, дининдән, сијаси дүнјабахышындан асылы олмајараг, республиканын бүтүн вәтәндашларынын һүгугларынын горунмасынын тә’минатчысы кими чыхыш едирәм.” Республикамызда Авар Ҹәмијјәтинин јаранмасы дејиләнләрә әјани сүбутдур.

Өлкәмиздә јашајан дикәр халгларын мәдәнијјәт мәркәзләри кими Авар Ҹәмијјәти дә аварларын дилинин горунуб сахланмасы, мәдәнијјәтинин, адәт-ән’әнәләринин инкишаф етдирилмәси, милли дилдә тәһсилин тә’мин олунмасы, республикамызда халглар достлуғунун вә дөвләтчилијин даһа да мөһкәмләндирилмәси кими нәчиб мәгсәдләрлә јарадылмышдыр. Ҹәмијјәтимиз һәм дә Азәрбајҹан вә Дағыстан халглары арасында достлуг әлагәләринин мөһкәмләндирилмәсинә хидмәт едир. Бу исә сон дәрәҹә вачибдир. Дөвләтимизин башчысынын дедији кими, “әсрләрдән бәри халгларымыз јанашы, бирликдә јашајырлар. Халгларымызын тарихи әрзиндә Дағыстан вә Азәрбајҹан халглары арасында гаршылыглы мүнасибәтләрдә мүһүм мәрһәләләр, унудулмаз дөврләр чох олмушдур, лакин индики мәрһәләдир”. Һәгигәтән дә һәм Азәрбајҹанын, һәм дә Дағыстанын демократик јолла инкишафы халгларымыз арасындакы мүнасибәтләрдән чох асылыдыр. Дүнјаја Имам Шамил, Һәмзәт Садаса, Рәсул Һәмзәтов, Фазу Әлијева, Мурад Кажлајев кими гәһрәманлар вә надир исте’дад саһибләри бәхш етмиш авар халгы да башга халглар кими бу күн өз тарихи инкишафынын јени мәрһәләсини јашајыр. Биз буну јахшы дәрк едир вә ишимизи дә бу јөнүмдә гурмаға чалышырыг.

Јарандығы күндән халгын рәғбәтини газанмыш ҹәмијјәтимиз республика рәһбәрлијинин көмәји илә хејли хејирхаһ ишләр көрүб. Илк дәфә олараг Загатала вә Балакән рајонларынын орта мәктәбләриндә авар дилиндә дәрсләр кечилмәјә башланыб. Бу саһәдә фәалијјәтин кенишләндирилмәсинә еһтијаҹ вардыр. Әввәлләр ики рајонда ана дили 23 мәктәбдә кечирилирдисә, инди онларын сајы азалыб 17-ә ениб. Бунун да сәбәби милли дилдә дәрс дејән мүәллимләрин чатышмамасыдыр. Белә кадрлар олса, бөлкәнин 43 орта мәктәбиндә авар дили тәдрис олуна биләр. Һәләлик мәктәбләрдә дәрсләр 4-ҹү синфә кими кечилир. Үмид едирик ки, Республика Тәһсил Назирлији кәләҹәкдә јухары синифләрдә авар дилинин тәдрисинә көмәјини әсиркәмәјәҹәк. Ҹәмијјәтимиз Дағыстандан кифајәт гәдәр дәрслик кәтириб мәктәбләри тә’мин етмишдир.

Кадр мәсәләсинә кәлдикдә Дағыстан Дөвләт Университетинин Бакы филиалына бөјүк үмид бәсләјирик. Бурада ләзки дили илә јанашы авар дили шө’бәси дә фәалијјәт көстәрир. Бөлкәнин мүхтәлиф кәндләриндән кәлмиш кәнҹләр милли дилдә һәвәслә университет тәһсили алырлар. Кадрлар саһәсиндә еһтијаҹ нәзәрә алынараг, бу илдән филиалда авар дилиндә гијаби шө’бә дә јарадылмышдыр. Буна көрә һәм универсситетин, һәм дә филиалын рәһбәрләринә миннәтдарлығымызы билдиририк.

Ҹәмијјәтимиз јерләрдә авар вә ләзки маһнылары фестиваллары кечирир. 1996-ҹы илә кими бу тәдбир мүнтәзәм һәјата кечирилирди. Сон илләр мадди чәтинликләр үзүндән бу саһәдә ишимиз о гәдәр дә јахшы кетмир. Бу илин августунда јенидән белә фестивал кечирмәк нијјәтиндәјик. Белә тәдбир һәм дә фолклор нүмунәләрини топламаға, гәдим халг маһныларыны үзә чыхармаға вә јашатмаға имкан верди.

Көрдүјүмүз хејирхаһ ишләрдән бири дә Загатала вә Балакән рајонларында тарихи абидәләрин горунмасы вә бәрпасыдыр. Имкан дахилиндә бу иши кәләҹәкдә даһа да кенишләндирәҹәјик. Тарихи јерләрә турист сәфәрләринин тәшкили ән’әнә шәклини алыб вә бу, јерли әһалинин үрәјинҹәдир.

Гаршымызда һәллини көзләјән мәсәләләр дә дурур. 1993-ҹү илдә ҹәмијјәтин “Авар” адлы гәзетинин бир нечә сајы чапдан чыхыб, сонра фәалијјәтини дајандырыб. Әмин гәзети бәрпа етмәјә чалышырыг. Әввәлләр Загаталада авар дилиндә јерли радио верилишләри сәсләнирди. Нәдәнсә, алты ил фәалијјәт көстәрдикдән сонра милли дилдә верилишләрин верилмәси дајандырылды. Илк нөвбәдә Загаталада вә Балакәндә авар дилиндә радио верилишләринин тәшкилинә наил олмалыјыг. Мә’лум олдуғу кими, “Араз” програмында һәфтәдә ики дәфә ләзки, талыш вә башга дилләрдә верилишләр сәсләнир. Јахшы оларды ки, бураја авар дилиндә верилишләр дә әлавә олунсун. Инанырыг ки, республиканын әлагәдар тәшкилатлары бу мәсәләдә биздән көмәјини әсиркәмәјәҹәк.

Көрүләси башга ишләр дә вардыр. Бәдии өз фәалијјәт, милли дилдә театрларын фәалијјәти, китаб нәшри, ушаглар үчүн журнал нәшри кими мәсәләләр өн планда дурур. Тәдриҹән бу мәсәләләрин һәллинә чалышачаг, республикамызда јашајан аварларын мәдәнијјәтинин, адәт-ән’әнәләринин даһа да инкишаф етдирилмәсиндән өтрү фәалијјәтимизи кенишләндирәҹәјик.

Мәһәммәд ИСАЈЕВ,
Азәрбајҹан Республикасы Имам Шамил адына Авар Ҹәмијјәти идарә һеј’әтинин сәдри.

ИНАЙ-АНАЙ

ЦІИЙИ ПРЕЗИДЕНТ КОММУНИСТ Я

● Са шумуд югъ идалай вилик Молдавиядин парламентди цІийи президент хкяна. Вич президент хкянавай Владимир Воронин и республикадин коммунистрин чІехиди я. Ам и уьлкведин гзаф нуфузлу ксарикай сад яз гьисабзава. Молдавия ССР-дин Къенепатан Крарин Министерстводиз эхиримжи регьервал гайи полициядин генерал-майор В.Воронина 1989-йисуз народный фронтдиз уьлкведа ягъ-ягъунар кьиле тухуз кІан хьайила адан вилик пад кьунай.

Сиясатдиз фадлай атанвай В.Воронина Молдавияда коммунистрин гужлу партия туькІуьрнава. Уьлкведин парламентдин 70 процент коммунистрикай ибарат я. Республикадин гзафни-гзаф агьалияр коммунистрин пата ава ва абур цІийи президентди Молдавия яцІарай акъуддайдан чІалахъ я.

ТЕРАПОТОЛОГИЯ ВИЛИК ТУХУЗВА

● Гзаф инсанриз терапотолия вуч ятІа чизвач. Ихьтин музей Гродныдин мединститутдин алим Юрий Киселева туькІуьрнава. Ада кІватІнавай экспонатрин арада чпин кІвачер балугъдин тумуниз ухшар тир кьуд аялни ава. Ю.Киселева лугьузвайвал, икьван гагьди тарихда 100 ихьтин аял дидедиз хьана. Аламатдин экспонатар кІватІнавай алимдин ният абур кІевелай чирун, терапотология илим мадни вилик тухун я.

АЛИМРИН АГАЛКЬУНАР

● Новосибирскдин алимри арадиз гъанвай цІийи методди рак ва СПИД хьтин начагъвилер сагъардай мумкинвилер гузва. И методдин тІвар гипертермия я. Им акІ лагьай чІал я хьи, инсан це кутуна яд биологиядин уьлчмейралди чимзава ва инсандин тандиз 45 градус кьван чим акъудзава. И чимивили начагъвилер арадиз гъизвай вирусар рекьизва.

Духтурри хиве кьазвайвал, СПИД абурувай са вахтуналди сагъариз жезва, амма гьелелиг михьиз арадай акъудиз жезвач. Гила абур гьа и кар патал алахъзава. Новосибирскдиз Израилдай, Грециядай, Сириядай, Германиядай, Италиядай ара датІана начагъ инсанар къвезва.

Дурия Рагьимовадин 70 йис

ЭКВЕРИН ВАХ

Дурия Рагьимова... Сегьнедин билбил. Мегер адан сесинихъ яб акал тавур кас чи хуьрера ава жал?

Дуриядин сес, адан мани лугьунин устадвал, репертуар, ада вичи яратмишнавай гьаваяр, кхьенвай чІалар Дагъустандин культурадин къизилдин фондуна гьатнава. Ватандин ва халкьдин вилик Дурия Рагьимовадин лайихлувилер кьетІенбур тирди адаз ганвай чІехи наградайри, гьуьрметдин тІварари субутзава. Абур инал чна гьисабзавач. Куьз лагьайтІа, абурун гьакъиндай чи газетра гзаф сеферра кхьенва.

Артисткадин юбилей, 70 йис тамам хьун кьве йис идалай вилик къейдна кІанзавай. Амма са гьикІ ятІани а кар энгел хьана...

Дурия адетдин кьисметдин руш туш. Ам кьве халкьдин - лезгийрин ва азербайжанрин руш я. Ивидалди, руьгьдалди, диде-бубадалди, хайи чкадалди ам лезги я. Амма адан бажарагъ сифте азербайжан чІалал ачух хьана. Азербайжан Республикадин сегьнейра, театрра адаз сифте капар яна. Амма руьгьди, рикІи ам Дагъустандиз ялна. Ина адаз гьасятда генг майданар ачух хьана. Къени дустарни жагъана: Шагь-Эмир Мурадов, Рагьимат Гьажиева, Асеф Мегьман, Байрам Салимов, Зейнал Гьажиев, Сейфуллагь Керимов, Шемси Къухмазова, Абдулкъадир Сайдумов ва гзаф масабур. Лезги халкьдиз ам Рагьиматан вах хьиз хуш хьана. Адан сес кхьенвай пластинкаяр авачир кІвал чи патара бажагьат ава.

Еке бажарагъ авай руша вичин уьмуьрдин рехъ Дагъустандихъ галаз алакъалу авуна, сифте Дагъустандин филармонияда, ахпа радиода, гьугъуьнлайни Лезгийрин госмуздрамтеатрда кІвалахна. Эхь, Дуриядикай лезги радиодин, лезги сегьнедин билбил хьана. Гьа ина ам гьуьрметрин кукІушрихъни фена.

Дуриядин сесини Дагъустандилай яргъарани, гьатта Финляндия-дани кваз, манидал рикІ алайбур гьейранарзавайдакай вич и мукьвара командировкадай хтай артист, РФ-дин искусствойрин лайихлу деятель Ризабала Агъабалаева лагьана.

РФ-дин лайихлу артистка Шемси Къухмазовади вичиз Дуриядин юбилей тухузва лагьай хабарди гуя кьвед лагьай жегьилвал хганва лугьуз, шадвалзавай.

Дуриядин межлис Азербайжанрин госдрамтеатрдин залда теш-килнавай. ИкІ хьунни лазим тир. Вучиз лагьайтІа, а театр арадал атун, чна къейдзавайвал, чи рушан тІварунихъ галаз алакъалу я. И кар Азербайжанрин театрдин художественный руководитель Шагьлар Халикьова, юбиляр тебрикиз инал рахай агьсакъал, вичи виликрай Дуриядихъ галаз санал Лезги театрда ролар тамамарай Агъа Ризаева, азербайжан чІалал шиирар кІелай шаир Рена Аскеровади, Азербайжанрин театрдин артист Магьир Меликова ва масабуруни къейдна. Гьавиляй са къушран кьве лув хьиз, сегьнеда Дуриядин патав Лезгийрин госмуздрамтеатрдин ва Азербайжанрин драмтеатрдин коллективар акъвазнавай. Лагьана кІанда, абурун жергеда Дурия Рагьимовадин рушарни, хтуларни (артисткаяр ва музыкадин устадар) авай. Ихьтин билбилдив дамах гьикІ жедач!

РикІин сидкьидай къвезвай чими келимаяр авай телер чи юбилярдиз РД-дин Госсоветдин член Саид Жамалович Къурбанова, Дербент райондин администрациядин кьил Къурбан Саидович Къурбанова рекье тунвай. Идалайни алава, юбилярдиз и администрацияди Гьуьрметдин Грамотани гана. РикІел аламукьдай савкьватар юбилярдиз межлисдал рахай саки вирибуру багьишна. Амма виридалайни чІехи савкьват агъзурралди тамашачийрин патай артисткадиз авай чІехи муьгьуьббат я. И межлисдални Дуриядин гьар са нумра, ам сегьнедал экъечІун гурлу капаралди, цуькверин кІунчІаралди къаршиламишзавай.

Межлисдал Лезгийрин госмуздрамтеатрдин ва Азербайжанрин госдрамтеатрдин артистри Дурия Рагьимова къугъвай хейлин тамашайрай чукІар къалур хъувуна. Дагъустандин халкьдин артистка Дурия Рагьимова РФ-дин лайихлу артист, сегьнедин садрани зайиф тежедай устад Абдулкъадир Сайдумовахъ галаз санал сегьнедал экъечІна, саки 20-30 йис идалай вилик тамамарай ролар гилани жегьилдаказ тикрар хъувурла, зал иллаки гурлу капари къарсурна.

Эхь, искусство яшлу, кьуьзуь жедач. Йисаринни сиясатрин сергьятар халисан искусстводиз садрани чир жедач. Ам эбеди яз халкьдин къуллугъда акъвазда!

Ихьтинди я чи руш, чи гъед, шаирди лагьайвал, экверин вах Дурия Рагьимовадин бажарагъни. Чна ихьтин гъетер патал гьихьтин къуватар серф авуртІани, абур гелсуз фидач. Чна искусство хуьда, адани - чун!

Мердали ЖАЛИЛОВ,
Нариман КЪАРИБОВ.
(“Лезги газет”, 2001-йисан 8 март, куьрелди.)

ТІИБ

ТІиб зи рикІиз виридалайни гзаф тІакІан я. Эхиз жедач завай адан къекъуьцІар хьтин экъиснавай вилер. Ада кьил хкудна килигдайла виш жуьредин фикирар фида зи рикІяй.”Яраб гьихьтин бед ниятар тІалабзаватІа инсанар патал ничхирди,”- лугьуда за. ХарапІайра мугдай адан рикІиз къайида кьван вуч я! Кьуланфериз ада яргъал фидай сигналар хьтин ванер акъудайла кьарай атІуда зи. Бедбахтвилерикай хабар гузвай ванер хьиз жеда заз абур.

Вучиз ятІани са бязи инсанар фадфад типІрев гекъигда за. ЧІуру къилихрин, бед ниятрин, напак амалрин инсанар гьа типІрен, вични чІулав типІрен веледар хьиз жеда заз. За фикирзавайвал, масадбурукай чІурукІа рахадай, гьар са хъсан кардихъ рехне кутаз алахъдай пехил ва лавгъа инсанрин вилерни гьа типІрен вилер хьиз экъисайбур, къекъуцІар хьиз хкатайбур жеда. Са гафуналди, тІакІанда заз тІиб. Имни себебсуз туш. Ингье, мадни са себеб...

...Чи багъда авай тутун таран хилел са тІиб ацукьнавай. Ам ара-ара вичин чкадилай къарагъиз, лув гуз, элкъвез-хквез мад гьа хилел ахцукь хъийизвай. Хъел кутазвай ада захъ. РикІик къалабулух акатзавай зи. Адан ванцин рикІиз къайида кьван вуч тир! “ТІиб юкъуз инсандал дуьшуьш жедай затІ туш эхир,”- фагьумзавай за,- “амма и ничхирди гьеле ванерни акъудзава.” Гагь-гагь кьилин мефтІ кукІварзавай адан цІугъдай ванери. Шумуд гъилера ам чукуриз алахънатІани, адал кІеркІетІар гадарнатІани завай тІиб чи багъдилай анихъ алудиз хьанач хьи, хьанач. Гьа таран хилел ацукьна вичин экъиснавай вилералди чІугуна зи вилерин къенез килигиз зи чандик фул кутазвай ада. Кьуланфериз мичІи багъдай къвезвай адан ванери кичІ твадачни ялгъуз инсандин чанда? ТипІре гьар гъилера вичин луварар гьалчайла зи тандиз зузз акъатзавай. Адан ванер япарихъ галукьайла нагагьдай токди ягъайди хьиз зурзазвай зун. Зи рикІел чи бубайрин гафар хквезвай: “КІвалив, салув эгечІай типІре бала гъида, ам гьасятда чукура”. Бес гьикІ чукурда? Чукур жезва кьван? Эхирни яргъи лаш кьуна гьавалат хьана зун типІрел. Анжах кІусни кичІезвач закай ничхирдиз. Гьикьван гуж авуртІани, ацукьнавай хилелай къарагъзавач ам. Шумудра лашни галукьна типІрек. ЯтІани къарагъиз мад гьа хилел ахцукь хъувуна ам.

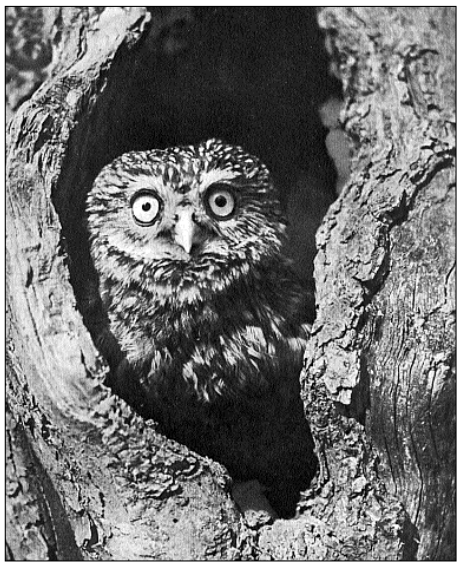

Садра гьикІ ятІани зи гъиле типІрен лувар гьатзава. И кардикай вичихъ гзаф хъел акатай ада, вил элягъиз-къахчуз зи гъилиз кІуф гузва. Элкъвез-хквез гъилин са шумуд чкадал хирер ийизва ада. Завай тІал эхиз жезвач, анжах са гьинай ятІани гуж атанва заз, гьавиляй за къуш ахъайзавач. Гилани тІиб зи суфатдал хирер ийиз алахъзава. Гьа идакай мадни хъел акатай за, жуван вири къуват кІватІна къуш чилел гьалчзава: садра, вадра, къадра. Я зи хъел элекьзавач, я тІиб секин жезвач. Адахъ авай гуж вуч я! Кьил санихъ, цІакулар санихъ физватІани ам зайиф жезвач хьи, жезвач! И женг азим чІавалди давам жезва. За къеневай рикІ акъатдалди, жув галатна гьалдай фидалди ам чилел гьалчзава. Эхирни галатзава зун, пехъ гадарзава за. Ивидалди хьанвай чил, гьакІни жуван яру хьанвай гъилер акурла жув-жувал хквезва зун. Мурдар хьанвай лешиниз килигиз пагь атІузва зи. На лугьуди, чилел алайди тІиб ваъ, аждагьан тир. СакІани рам тежер аждагьан!

Зун ахварай аватайла, йифен кьулар тир. МичІи кІвале азим чІавалди жув гъилиз къачуз хьанач завай. Эхирни гьар са куьнин гъавурда акьуна зун. Уьмуьрда са цвегни кьенвачир за тІиб акьван залумдаказ чилел гьалчзавай хьи! ТІиб рекьин тийин вуч тир! Адан гужлуда кьван вуч тир! Ахварикай веревирд ийиз къах хьанвай зун. ТипІрез ухшар инсанар хквезвай зи рикІел. Гьабурни четиндиз рекьида, ажал агакьайлани чан гуз кІандач абуруз. Чилизни кичІе я ихьтин инсанрикай, абурун кьенвай жеседни агудиз кІандач вичив. Малаик хьтин инсанар туна абурукай вучда?..

Седакъет КЕРИМОВА

ПОЕЗИЈА

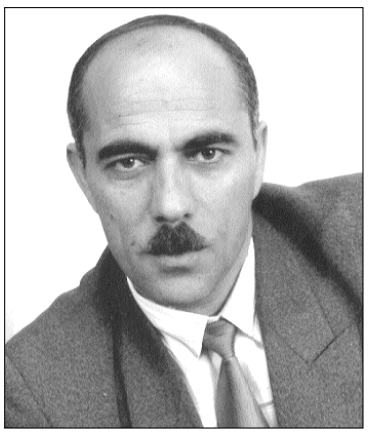

ЕЛЧИН СӘЛИМЛИ

1960-чы илдә Нефтчала рајонунун Хыллы гәсәбәсиндә анадан олмуш Елчин Мәммәдаға оғлу Сәлимов Сумгајыт Бору Јајма Заводунда саһә рәиси вәзифәсиндә чалышыр. Металлуркија саһәсинин мүтәхәссиси олса да, әлинә чохдан гәләм алыб. Илк ше'рләри "Металлург", "Сумгајыт", "Дүнјаја пәнчәрә" гәзетләриндә ишыг үзү көрүб. Онун ше'рләриндә тәзә нәфәс, дүнјаја тәзә бахыш вар. Елә бу сәбәбдән дә Елчинин 2000-чи илдә "Араз" нәшријјаты тәрәфиндән чапдан бурахылмыш "Оғул олуб доғулдуғум торпаға..." китабы охучулар тәрәфиндән рәғбәтлә гаршыланыб.

Ашағыда Елчин Сәлимлинин тәзә ше'рләрини охучуларымыза тәгдим едирик.

ТӘЗӘ ӘСРИН ЈАЗЫ КӘЛИР

Вәтән, сәнин торпағындан,
Һәр дәрәндән, һәр дағындан,
Сал гајандан, јајлағындан
Тәзә јазын әтри кәлир.

Дарда галан елләриндән,
Гәрибсәјән чөлләриндән,
Чәмәниндән, күлләриндән
Тәзә јазын әтри кәлир.

Шушам бахыр аралыдан,
Һалын сор мән јаралыдан.
Ханкәндиндән, Хочалыдан
Тәзә јазын әтри кәлир.

Муровдағдан, Кәлбәчәрдән,
Ағдам кими нечә јердән,
Һәр таланмыш кәнд, шәһәрдән
Тәзә јазын әтри кәлир.

Дојмаз гәлбим күзарындан,
Чәбрајылын күлзарындан,
Нечә шәһид мәзарындан
Тәзә јазын әтри кәлир.

Өмрүмүздән кедәр бу гыш,
Үрәк јаза едәр алгыш.
Фәсилләрин назы кәлир,
Тәзә әсрин јазы кәлир.

МҮ ӘЛИМ

Сумгајыт шәһәр 34 сајлы
орта мәктәбин директору
Мәзаһир Әкбәрова.

Сәрф едиб өмрүнү јанан шам кими,
Јашарсан гәлбләрдә дост, инам кими.
Гој сәнә бахсынлар бир имам кими,
Учадыр амалын сәнин, мүәллим.

Алырсан зәканы обадан, елдән,
Каш сәнин сачына дүшмәјәјди дән,
Мүгәддәс адынла фәхр едирәм мән,
Мәтинсән һамыдан, мәтин, мүәллим.

Илләри шәрәфлә јетир сән баша,
Зәһмәтин һеч заман чыхмасын боша.
Әллини ашырдын, вар ол, јүз јаша,
Учалсын зирвә тәк гәддин, мүәллим!

БУ ПАЈЫЗ

Бу пајыз јенә дә көчәчәк гушлар,
Бу пајыз булуд тәк долачағам мән,
Демирәм вәфасыз чыхачаг гушлар,
Өз тәнһа гәлбимлә галачағам мән.

Үзү бозарачаг јенә дағларын,
Бәнизи солачаг јамачын, јалын,
Көрәндә һалыны солан јајлағын,
Кәдәрә, гүссәјә далачағам мән.

Гырхынчы пајызы кәлди өмрүмүн,
Фәгәт дәјишмәди төврү өмрүмүн,
Јетишди бу мүдрик дөврү өмрүмүн,
Камымы ше'рдән алачағам мән.

ЛӘЗКИ ГЫЗЫ

Кәл, ај јурдун көзәл гызы,
Ишыг сачан дан улдузу,
Сән гәлбимин оду, көзү
Ал јанаглы, бәстәбојлу,
Үзмә мәни, ләзки гызы.

Икид елин гызы кими,
Тәбиәтин назы кими,
Кәл бәхтимин јазы кими,
Јарашыглы, инчәбелли,
Вар ол сәни, ләзки гызы.

Тәнһалыгдан өтүб, көчүб,
Нечә елдән, кәнддән кечиб,
Гәлбим анчаг бирин сечиб,
Мави көзлү, ширин дилли,
Севдим сәни, ләзки гызы.

GÜLGƏZ NƏNƏNİN HARAJI

Синәси бајаты хәзинәси олан, Кәлбәчәрин хејир-шәринә јарајан Күлкәз нәнәни мән чохдан таныјырдым. О, јахын достум, көркәмли шаир Шамил Әскәровун анасы иди. Онун да талеји елә кәтирди ки, доғма кәнди Ағчакәнддән гачгын дүшәси олду. Бакыда она тез-тез баш чәкәрдим. Мәни көрән кими бајатыны бајатыја чалајарды. Бәдаһәтән дедији бу бајатылары һәјәчансыз динләмәк олмурду:

Биз нијә гачгын олдуг,
Гылынчсыз бош гын олдуг.
Јурдумузу сатдылар,
Ағыллы чашгын олдуг.

Гоншулар хаин олду,
Пислијә јејин олду.
Бизимкиләр "кирвәдир",
Дејиб архајын олду.

Белини бүкән мәнәм,
Көз јашы төкән мәнәм.
Чаванлар јурду алмыр,
Хәчаләт чәкән мәнәм.

О, тәзә бајатыларыны, јадына салдығы кәһнә бајатыларыны кәлини Назилә мүәллимәјә јаздырарды. Тәкчә гачгынлыг дөврүндә гошдуғу 650 бајатысы гәләмә алынмышдыр. Һәм Азәрбајчан дилиндә, һәм дә күрд дилиндә бајаты гошмагда, дејәрдим ки, тајы-бәрабәри јох иди.

Нәдир елин нәвасы,
Бу матәми, бу јасы?
Бизи гачгын ејләди
Тахты-тачын давасы.

Чалмаға нејим јохду,
Әлифим, бејим јохду.
Ермәнини говмаға
Чанымда һејим јохду.

Күлкәз нәнә бир ан белә Кәлбәчәрин кавурлар әлиндә галмасыны унуда билмәди. "Аманды, мән өләндә гәбрими Ағчакәнддә газын, мәни о дағлара апарын", - дејәрди. Кәлбәчәр һәсрәтинә, гачгынлыг дәрдинә дөзә билмәјиб, бајатылар дејә-дејә 1995-чи илдә һәјатла видалашды. Онун вәфаты ел јасына чеврилди. Өвладларынын нијјәти бу олду ки, Кәлбәчәр кери алынанда аталары Сәлим кишинин јанына апарсынлар. Күлкәз нәнәнин өлүмүнә бир сыра ше'рләр јазылды. Шамилин ана кәдәринә "Јаддаш" рәдифли гошмасы белә иди:

Бу хәбәр гәлбими ода галады,
Кәлдим кедәк мәзар башына, гардаш.
Кечә-күндүз ағы дејиб ағлады
Гәрг олду көзүнүн јашына гардаш.

Гулағымдан кетмир аһы-фәрјады,
Далбадал гошдуғу гәмли бајаты.
Јандырды ананы дидәркин ады
Гој јазылсын мәзар дашына, гардаш.

Дөзәммәди Кәлбәчәрин дәрдинә,
Гоч Нәбинин, гоч Һәчәрин дәрдинә.
Ат чапдығы Ағчакәндин дәрдинә
Дөвран зәһәр гатды ашына, гардаш.

А Шимшәк, дәрд вар ки, дағлар синәни,
Едәммәдик Күлкәз ана дејәни.
Демишди дағларда көтүрүн мәни
Руһу дөндү гәриб гушуна, гардаш.

Будур, Күлкәз нәнәнин "Бајатылар" адлы китабы чап олунуб. Ичәрисиндә 700-дән артыг бајаты олан бу китабы дө - нә-дөнә охујурам. Һәр охудугча Күлкәз нәнәнин һај-һарај сәси гулағыма кәлир. Азәрбајчаны, онун аранысы, дағыны үрәкдән севән меһрибан, үзү нурлу бир ел анасы көзләрим гаршысында чанланыр. Онун "Бајатылар" китабы бир даһа мәндә инам јарадыр ки, она Танры верки верилмишди, әсл һагг ашығы, ел-оба шаири иди. Китабдан бир мә'лумат да алырыг ки, һазырда Сәлим дәдәнин вә Күлкәз нәнәнин өвлад, нәвә-нәтичә вә көтүчәләринин сајы 138 нәфәрә чатыбдыр.

Онун бајатыларыны һәм дә бир нәсл шәчәрәси адландырмаг олар. Бајатылар - рында дүнјадан көчмүш гоһум-әграбала - рынын адлары чәкилир. Онун тохучулуға, гојунчулуға һәср етдији бајатылары да чох мараглыдыр. Бу бајатыларда халгын јаддашында галмыш чохлу гәдим јер адлары өз әксини тапыр.

Күлкәз нәнәнин бајатылары өзүнәмәхсуслуғу илә сечилир. О, "мән ашигәм", "Әззијәм" кими ифадә вә сөзләри ишләтмәмишдир. Бајатылары једди һечалы олмагла, бөлкү гајдаларына риајәт едилмишдир.

Онун бајатылары мә'налылығы илә сечилир. Тәәссүфләр олсун ки, мадди имканын олмамасы учбатындан чох бајатылары китаба дахил едилмәмишдир. Онун бајатылары јеріндәчә дејилмиш тарихи бир һәгигәтдир. Вахтилә оғлу Шамил Дәлидағ ифтира торуна салынанда мәнимлә бајаты дилиндә белә данышырды:

Бир шаһин итирмишәм,
Гәлбдә гәм битирмишәм.
Оғул, де сорағыны
Мән алыб кәтирмишәм...

Нәчисән, кимсән ана,
Галмысан јана-јана?
Гопарыб нијә налә,
Едирсән гәсди чана.

Күлкәзәм, ел јасыјам,
Од тутуб јанасыјам.
Шәрин одуна дүшән
Шамилин анасыјам.

Шимшәјәм, көзүм ана,
Тап һәлә дөзүм ана.
Сәнин кими мәним дә
Шамилдир сөзүм ана.

(Белә әһвалатлар "Шамил Дәлидағ" адлы дастанда олдуғу кими верилмишдир)

Онун китабда чап олунан бир нечә бајатысына диггәт јетирәк:

Думан нә сүрүнүрсән,
Дағлара бүрүнүрсән.
Дејирәм бәлкә мәним
Аһымсан көрүнүрсән.

Муров, тәпә-тәпәсән,
Сөзү чәкмә чәпә сән.
Бачармазсан көзүм тәк
Булуддан јаш төкәсән.

Унудулмаз о дағлар,
О дүјүнләр, о дағлар.
Мәним гачгын һалыма
Даш сызылдар, од ағлар.

Кәлбәчәри сатдылар,
Мин күнаһа батдылар.
Ағыр ели-обаны
Јеріндән ојнатдылар.

Чатылыб гашым инди
Дәрддир сирдашым инди.
Галыб кавур әлиндә
Торпағым дашым инди.

Нә атам, нә анам вар,
Нә јурдум нә ханам вар.
Үрәјимдә бу дәрдлә
Тохунан бир һанам вар.

Бәхтим белә јазыла:
Гачгын адым позула.
Каш өләндә мәзарым
Ағчакәнддә газыла.

Бир һүнәр јапылмады,
Гајалар чапылмады.
Ермәнинин јолуну
Бағлајан тапылмады.

Дамын үстә пәрди вар,
Елин гачгын дәрди вар.
Говар јурддан дүшмәни
Һәлә халгын мәрди вар.

Күлкәз нәнәнин күрд дилиндә гошдуғу бајатылары даһа кәсәрлидир.

Улу танры, ел ағбирчәји, бајаты хисләтли, Кәлбәчәр һәсрәтли, Һәчәр гејрәтли Күлкәз нәнәнин гәбрини нурла долдурсун, она гәни-гәни рәһмәт еләсин!

Фирудин ШИМШӘК,
шаир, Азәрбајчан
Јазычылар Бирлијинин үзвү.

Чирвал гужлувал я. Лезги халкьдин мисал.

“САМУР”ДИН МЕКТЕБ

АЛКЬВАДАР ГЬАСАН

(1834-1910)

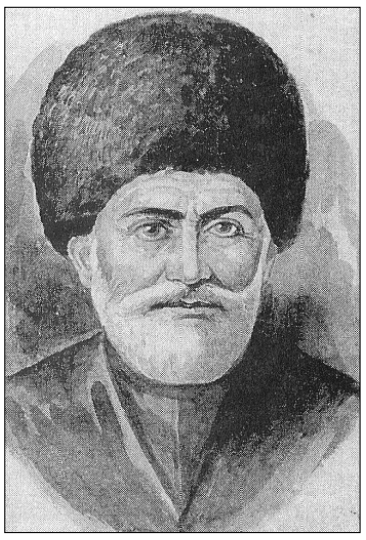

Алкьвадар Гьасан-эфенди 1834-йисан 15-октябрдиз дидедиз хьана. Гьасана гзаф йисара Алкьвадар хуьруьн мед - ресада кIелна. Ада вичин буба Гьажи Абдуллагь-эфендидивай, Гьажи Исмаил-эфендидивай ва Мирзе Алидивай тарсар къачуна.

Алкьвадар Гьасан-эфендиди араб, туьрк, фарс чIалар чирна, мусурман диндин рекьяй, философиядай, логикадай, математикадай ва маса илимрай гегьенш ва дерин чирвилер къачуна. Гуьгъуьнлай ада урус ва Дагъустандин бязи чIаларни чирна.

КIелна куьтягьайдалай кьулухъ ада Куьредин хандин дуванханада секретарвиле кIвалахна. И къуллугъ Гьасаназ акьван хуш хьанач. Ада и кIвалахдикай икI лагьанай: “Секиндиз медресада ктабар кIелиз вердиш хьанвай заз дуванханада кIвалахун кьадарсуз четин яз акъвазна”. Эхир ам вичин бубадин медресадиз хтана. Амма медресада кIвалах авун яргъал фенач. Урус пачагьдин гьукуматди Куьреда округ тешкилна. Алкьвадар Гьасан и округдин секретарвиле тайинарна. 1866-йисалай ада Кьиблепатан Табасарандин наибвиле кIвалахна.

1877-йисуз Дагъустанда зулумчи пачагьдин гьукуматдиз акси бунтар хьайила, ам кIвалахдилай алудна, дустагъ авуна. Ахпа ам Тамбов губерниядин Спасск шегьердиз кьуд йисан суьргуьндиз акъудна. Ам дустагъ авуна, суьргуьндиз ракъурунин себеб Алкьвадар Гьасана и бунтара лежберрин тереф хуьн ва иштирак авун тир.

Динэгьли тиртIани, ада Урусатдиз мукьва хьун ва адан культура чирун жуван халкь патал менфятлу тирди кьатIана ва ада хайи халкь уяхарун патал чIехи алахъунарни авуна.

Суьргуьндай хтайла, ада хуьре медресада тарсар гана, гуьгъуьнай вичи мектеб ахъайна. Ана Гьасана тарихдай, философиядай, физикадай, урус чIалай тарсар гуз хьана. Мектебда тарсар гунихъ галаз сад хьиз Алкьвадар Гьасан-эфенди илимдин кIвалахдални машгъул хьана.

1890-йисарилай кьулухъ Алкьвадар Гьасан-эфендидин яратмишунин кIвалахдиз къвердавай гужлу жезвай урус культуради таъсир ийизва. И йисара ада “Асари Дагъустан” (“Дагъустандин тарих”) ва “Диван ал Мамнун” (“Мамнунан ктаб”) ктабар кхьена. Сад лагьай ктабда ада къадим заманайрилай вичин девирдал къведалди фарс, араб ва туьрк чIаларалди литературада Дагъустандикай авай малуматар ва делилар кIватIна, къайдадик кутуна. Кьвед лагьай ктабда Дагъустандин тарихдикай, культурадикай, литературадикай хейлин цIийи малуматар ганва. Кьве ктабни илимдин жигьетдай къенин юкъузни къиметлу я.

Алкьвадар Гьасан-эфендиди вичин девирдин газетрин ва журналрин кIвалахда иштиракна. Ам дуьньядикай хабардар кас хьана. Ада Египетда акъатзавай “Мауят”, Бакудай “Иршад”, Бахчисарайдай “Таржуман” газетар къачузвай.

Ада вичин девирдин алим - рихъ галаз алакъаяр хуьзвай. Абурун арада яхулар Гь.Гузанов ва Зейд-эфенди, азербайжанвияр Гь.Зардаби, С.А.Ширвани, Н.Везиров ва мсб. авай.

ЧIехи алим, шаир Алкьвадар Гьасан-эфенди 1910-йисуз рагьметдиз фена. Бакуда акъатзавай “Суьз” газетди кхьенай: “Мусурманрин арада рагьметлуди халис арифдар ва халкь Европадин культурадихъ галаз мукьувай таниш хьунин терефдар хьиз машгьур тир... Ада мусурманрин вири прогрессивный печатдин органра сейливилелди иштиракнай. Алим чи арадай акъатун мусуманриз чIехи бедбахтвал хьана”.

КУЬГЬНЕ ХАНЛАР, БЕГЛЕР КВАДРИН, ЭЛЯГЪИН

Куьгьне ханлар, беглер квадрин, элягъин,
Халкьарикай чаз векилар хкягъин.

Вучиз чи халкь гьар патахъди чикIизва?!
Нубатсуз тир четинвиле акIизва?

Бязибуру гагь кьибледихъ ялзава,
Бязибуру гьар жуьредин къалзава.

Ацукьнава беглер къайгъу авачиз,
Кар-кеспидихъ са фикирни галачиз.

Кард гъилеллаз гъуьрче жеда кIамара,
Югъди къугъваз жеда абур тIамара.

Бес я абруз кьил акъатун гьарфарай,
Аялриз тарс гуз алахъда элифрай.

Фекьийрини твазва фитне-фасадвал,
Дин багьна кьаз, халкьдиз ийиз инадвал.

Душманвилер артух жезва гьар юкъуз,
Урус халкьдив мидя хьунин футфа гуз.

Сир чуьнуьхиз кIанда бязи алимриз,
БалкIандиз хьиз, галтIам ягъиз илимдиз.

Сивиз къай физ кичIеда чеб рахайла,
Илимдин сир ачухариз тахьайла.

Гзаф йисар фена зинни и тегьер,
Жуван халкьдиз гуз тахьана са бегьер.

Гьахъсуз ихьтин баладик зун акатна,
Хизан галаз гъурбатдиз зун акъатна.

ЦIИЙИ ПIИПI

ЧАКАЙ ВУЧ ЛАГЬАНАЙ?

Гьуьрметлу редакция, лезгияр зегьметдал рикI алай, ислягьвал кIани, кьегьал, чпихъ чIехи алакьунар авай, гьамиша адалатдихъ ялдай, чка атайла вичин гьунар къалуриз алакьдай къадим халкьарикай тирди виридаз хъсандиз чида. Лезгийрин, абурун тарихдин, чIалан, медениятдин, адетрин гьакъин - дай гзаф уьлквейрин алимри кхьенва. Патан халкьарин шаирри абуруз шиирар теснифнава. Гьа и крар фикирда кьуна “Са - мур”дин мектеб”да “Чакай вуч лагьанай?” тIвар гана цIийи пIипI ахъайнайтIа хупI хъсан тир. Сифте яз заз Дагъустандин халкьдин шаир Расул Гьамзатован “Лезгияр” тIвар алай шиир кIелиз кIандай.

Магьмуд МУРАДХАНОВ,
Баку.

РАСУЛ ГЬАМЗАТОВ

ЛЕЗГИЯР

ВацIарилай кIамар вегьез,
Дере-тепе атIана,
Гуржи тават, ви уьлкведиз
Лезги халу атана.

Бес вучиз вун шехьзавай къе?
ТахьайтIа ваз дидеди
Лагьаначни кьван манияр
Зи крарикай дяведин?

Я тахьайтIа бубади ваз,
Фикир аваз вилера,
Лагьаначни къекъвейвал зун,
Къачагъ яз куь хуьрера?

За гваз къведай гуьзел шивцел
Ам пехил яз хьайиди,
Куь викIегь тир итимризни
За къурхуяр гайиди?

Са девирда абуру чпин
Балайриз икI лугьудай:
“Ксус, шараг, шехьайтIа вун,
Са лезгиди тухуда.”

А вахтунин къелейрикай
Макан хьанва лифериз,
Лезгидихъай ви уьлкведа
Къурху амач эллериз.

Гуьрчегди яз хана, руш, вун,
Къвезва чун куь дагълариз.
За вун, гъед хьиз, гъилералди
Хкажзава цавариз.

ВикIегьдиз заз килигзава,
КичI авач ви фикирда,
КIандатIа ваз цуькверикай
За гуьрчег таж туькIуьрда.

Югъ акъатна цифер галаз,
Къекъвезва варз цавара.
Вун секиндиз и гъилерал
Фенва, тават, ахварал.

ВацIари ви ширин ахвар
КIамарай гъуз тухузва,
Хуш рикI авай лезгийри ваз
“Лай-лай, шараг”, - лугьузва.

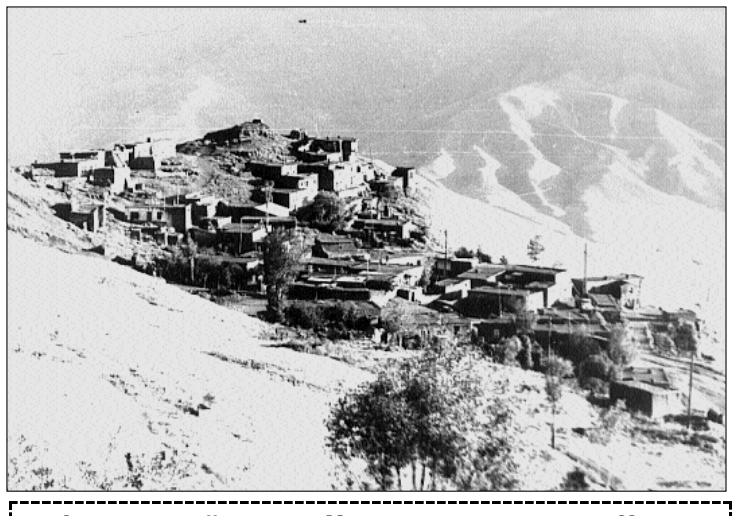

Ахцегь райондин Хъутунхърин хуьр. Ина чи сейли шаир Алирза Саидов дидедиз хьана.

ГЬИКI КХЬИДА?

Къубадай, Къебеледай, Бакудай, гьакIни маса чкайрай чна къачузвай чарарай аквазвайвал, са бязи аялривай существительнийрин гзафвилин кьадардин эхирар дуьз кхьиз жезвач. Агъадихъ чна и къайдадиз гьикI эмел авуна кIанзаватIа чирвал гузва.

Лезги чIала существительнийрин гзафвилин кьадар -ар, -эр, -яр эхирикай садан куьмекдалди теквилин кьадардин дибдикай арадиз къведа:

а) **-ар** эхир кьвед ва я гзаф слог - рин, чпин эхирда ачух тушир сес авай дибрихъ (далдам - далдам-ар; къелем - къелем-ар) ва гьакIни чпин **(а), (у)** сесер квай, эхирда ачух тушир сес авай са слогдин существительнийрин дибрихъ (сал-ар; туп-ар) акал жеда.

б) **эр- (-ер)** эхир чпик **(и), (уь), (э), (я)** сесер квай, эхирда ачух тушир сесер авай, ударение эхирдал аватдай существительнийрин дибрихъ (гъил - гъил-ер; пеш - пеш-ер) акал жеда.

в) **-яр** эхир ачух сесиналди акьалтIзавай существительнийрин дибрихъ (лампа - лампа-яр; ини - ини-яр) акал жеда.

И пуд асул эхирдилай **(-ар,-эр,-яр)** гъейри, чеб маса чIаларай атай са тIимил кьван гафарихъ гзафвилин кьадарда маса эхирарни акал жеда:

а) **-лар; лер:** багъ - багъ-лар; сел - сел-лер ва мсб.

б) **ияр:** комбайн - комбайн-ияр; метр - метр-ияр ва мсб.

в) Чпихъ **-ее, ие, ия, ое** хьтин эхирар галай урус чIалай атай бязи гафарикай гзафвилин кьадар туькIуьр жедайла, а гафарин дибар са тIимил куьруь жеда ва я абурун эхиримжи ачух сес дегиш жеда: подлежащее - подлежащи-яр; сессия - сесси-яр; партия - парти-яр ва мсб.

г) **-вал** суффиксдин куьмекдалди туькIуьр хьанвай вири существительнийрин ва гьакIни са слогдин “ван”, “кал”, “кац”, “къван”, “кIан” “кIвал”, “кIвач” гафарин гзафвилин кьадардин форма **-эр** эхирди арадиз гъида: шадвал-шадвилер; чирвал-чирвилер; ванер, калер, кацер, къванер, кIвалер, кIвачер.

д) гзафвилин кьадар арадиз атунин асул къайдайрив кьан тийизвай кьетIен дуьшуьшарни ава:

1. фу-фар (фуар, фуяр, фаар ваъ);
2. йис-йисар (вахт);
3. йис-сар (хаммал).

КВЕЗ ЧИДАНИ?

ХЪЧАРИН ТIВАРАР

Чи хуьрера чрадай афаррин тариф виринриз чкIанва. Амма чи аялриз са бязи хъчарин тIварар хъсандиз чизвач. Агъадихъ чна гьа хъчарин тIварар гузва.

КьачI мичер, кIел мичер, къуьл мичер, кIаш мичер, кицIин куяр, сикIре япар, кьифре кьачIар, мханар, цуру мханар, папан хуквар, квегда хвях, нуцIра калар, тегьмезханар, чеблегьанар, яру тваквар, кIелен куяр, цIегьре кьачIар, яргъешар, кIвалакIар, ширин пешер, куьлуь мичер, сувун эфер, къазра пеш, тере, курквачI, къветре тваквар, никIин кьачIар, элечIар, явгъаяр, япатIар.

Илим инсаниятдин экв я. Лезги халкьдин мисал.

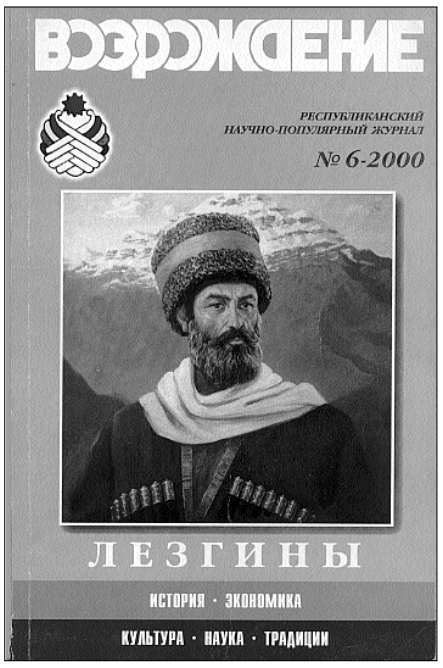

ВОЗРОЖДЕНИЕ

Недавно вышел в свет очередной, 6-ой номер республиканского научно-популярного журнала “Возрождение” объемом 174 страниц, посвященный прошлому, настоящему и будущему народов Дагестана. Учредителями издания являются региональный центр этнополитических исследований при Дагестанском Научном Центре Российской Академии Наук, акционерное общество “Дагэнерго”, республиканская общественно-экономическая ассоциация “Возрождение”, издается с 1994 года.

Этот номер полностью посвящен лезгинам. Журнал очень богат материалами об истории, этнографии, культуре, традициях, науке и экономике лезгин. Очень много сведений об известных лезгинах, проживающих в разных уголках мира.

“САМУР”ДАЛ РИКІ АЛАТІА...

КЬАСАР МИЙИР

ЦІинин йис алукьайдалай кьулухъ газет акъудун гьикьван четин хьанватІа, виридаз ашкара я. ИкІ хьунухь себеб авачиз туш. Гьелени лезгияр газетдив кІевелай агатзавач. Мелерив агатдайвал, демерив агатдайвал агатна кІанзава газетдивни. ТахьайтІа адан уьмуьр куьруьди жеда, арадай акъатда чи рикІ алай газет. Гьайиф хьи, са бязи ксари и кардикай веревирдар ийизвач.

И мукьвара “Самур”дикай гаф кватайла, са касди: “Аваз хьурай, жуван газет я”, - лагьана. Хвеши хьана заз: “Газетдал рикІ алай касдиз ухшар я”. Садлагьана зи дустуни адавай жузуна: “Куьне газет кхьенвани?” “Ваъ” - лагьана касди, - са зун туш хьи лезги”. Зун пагь атІана амукьна. Акунар авай, якІа-чІарчІе авай итим тир, амма лезгивал кумачир адахъ. Вич виляй къисна кьасар ийизвай кьван ада. Чахъ гьа ихьтин ксар авайвиляй, чанда рикІ авачирвиляй кІевера акІанвачни чи газет? Бес касди хайи чІалани хайи газетдин таъсиб чІугвар кьван тушни?

Гагь-гагь редакциядизни къведа ихьтин ксар. Поэмаяр, повестар, шиирар гьида абуру. “Ажеб хъсан газет тушни “Самур”, гьалал хьуй квез, ам акъудзавай”, - лугьуда и ксари. “Куьне газет кхьенвани?” - лагьана суал гайила, “эхь” жаваб гуда абуру. Ахпа газет кхьенвайбурун сиягь авай дафтар ахъайда чна: “Бес ина куь тІвар авач хьи?” “Тахьана жеч!” - лугьуз чпи газет кхьенвайди субутиз алахъда абур. Инсанрал чин ала гьа!

Роза ГЬАЖИМУРАДОВА,
Дагъустандин Гьукуматдин Университетдин Бакудин филиалдин студент.

ГАЗЕТ КХЬИХЬ

Садбуруз “газет кхьихь” лагьайла, чпиз сеперар авур хьиз жеда. Кьве агъзур манат гана бульвардин газет къачуда, амма гьа пул гана вацра кьведра “Самур” къачудач. Вучиз ятІа чидани? Абуруз кичІезва. Эхь, эхь! Чпин итимсузвал, усалвал винел акъатиз кичІезва. Лезги чІалал макъалаяр кІелдайла чандик фул акатда абурун, чеб лезгивиляй акъатнавайди кьатІуда абуру. Са вуж ятІани чпел хъуьрезвайди хьиз жеда абуруз, чпин лезгивал чуьнуьхарда и ксари. Гагь-гагь гьа идалди са ни ятІани чпиз пишкешар гудайди хьиз, “аферин” лугьудайди хьиз жеда и бейниванриз. Халисан лезгидин чиниз килигиз жедач абурувай. Чеб садакайни туш эхир!

Мад вуч лугьун? И дуьньяда гьар са куьниз чара ава, амма манкъуртвилиз ваъ. Манкъурт я ман, диде-буба тийижир. Ихьтиндан рикІел газет къведани мегер?

Зи гафарикай са бязибуруз хъелни къвезва жеди. Винел акъуд тавуртІани, ништа абурун къене гьикьван хъел аватІа. Авай гаф лугьузва эхир. Газетдиз куьмек це, газет кхьихь лугьузва эхир! Къе-пака вичин цІуд йис тамам жезвай “Самур” вири халкь патал акъудзавайди, ам хвена кІанзавайди кьатІузвачир ксариз хъел атайтІани, за мад гьилера лугьузва: “Газет кхьихь, кІела. Хайи диде-буба, хайи чІал рикІел хкин патал кІела!”

Багьир МЕГЬАМЕДАН,
Сумгаит.

ДИДЕ

Гатфар хьтин рикІиз чими, умун къилихрин, йифди-югъди зегьметар чІугуна, вичиз са бахтавар югъ такур зи диде гатфарин цикІиз - майдиз рагьметдиз фена.

И дуьньядин эхна тІалар,
Ваз дуьньядкай хьана ялар.
Зегьмет чІугваз, хуьз аялар,
На жуван чан хвенач, диде.

Рушни гана, свасни гьана,
Хтулрикни ви рикІ кана.
Бес вучиз лагь, ви рагь къана,
Уьмуьрд ваз дад ганач, диде.

Гьар гатфарихъ ви рехъ хвена,
Ахквад лугьуз муд кутуна.
Жув диде яз кьуьзуь хьана,
Зун вакай тух хьанач, диде.

Абидат ИСМАИЛОВА

“САМУР”ДИН ГАФАЛАГ

Терика - буба кьейила адан мал-девлет рухвайрин ва я мукьва-кьилийрин арада пай авун
Черика - мад-девлет терик авур касдиз акъатзавай пай
Чуче - ширинвал квай дувул галай набатат
Бургъа - кІеви, мягькем
Фургъа - аруш-каруш
Гирт - кьадардилай гзаф
Зирба - заланвал алцумдай уьлчме, 14 кг
Кван - гъуьрч
Тахсара - чилин кІан, сур
Таркал - ленг, гьалсуз
КьатІкьа - амалдар
Сергун - зарар гудай гьалдиз гъун
ЧІукьван - яцІу яргъи кІарас
Ихьей-техьей - ван хьайи-тахьай
Къугъван - алер викІинихъ галкІурдай гьалкъа
Хайма - рангунин гъаларин гиширар кваз хранвай рух
Зул - шуькІуь чка
Кияр шив - яру рангунин балкІан
Чархачи - хабардар, вилик кваз къвезвай кас
Кал - дугуна авай чил, аран
КьветІелар - шаламра твадай багъар
Къандах - гьайвандин руфун.

МИННӘТДАРЛЫГ

Һөрмәтли Самур! Бу јахынларда оғлум хәстәләнмишди. Мәнә “ОКИ” өзәл тибб хәстәханасына мүрачиәт етмәји мәсләһәт көрдүләр. Јанылмадым. Бу мүәссисәјә јүксәк дәрәчәли һәким вә шәфгәт бачылары топланыб. Бу өзәл тибб мүәссисәсиндә “Һипократ анды”на садиг һәкимләр чохдур. “Гејдијјат” шө’бәсиндән башлајараг баш һәкимә гәдәр, һамы бизи меһрибанлыгла вә күләрүзлә гаршылады. Һәким Нифтәли Мәммәдәлијевин зәһмәтини вә гајғыкешлијини хүсусилә гејд етмәк истәјирәм. Н.Мәммәдәлијев мүасир апаратларын көмәји илә хәстәнин диагнозуну дәгиг мүајинә етди вә дүзкүн мүаличәдән сонра оғлум сағалды. Мүдрикләр һаглы олараг дејибләр: Һәр кәсин сәһви бағышланса да, һәкимин сәһви бағышланмыр, чүнки инсан һәјатда ән көзәл не’мәт олан чан сағлығыны она е’тибар едир.

Оғлумун сағалмасында көмәји олмуш баш һәкимдән тутмуш, шәфгәт бачыларына кими һамыја сизин гәзетиниз васитәси илә дәрин миннәтдарлығымы билдирирәм. Оғлуму билаваситә сағалтмыш һәким Нифтәли Мәммәдәлијевә исә “Әлләрин вар олсун, һәким”, - дејирәм.

Ләзки БӘҺЛУЛ,
Гусар рајону, Зинданмуруг кәнди.

Е’ЛАН

Апрелин 29-да саат 17-дә Бакынын Саһил гәсәбәсиндәки (Приморск) мәдәнијјәт сарајында “Сувар” ләзки инструментал ансамблынын консерти олачагдыр. Јени шоу-програм орижинал вә тәкрарсыз нөмрәләрлә зәнкиндир. Ләзки мусигисинин пәрәстишкарлары! Мараглы вә унудулмаз кечәјә тәләсин!

Билетләр әввәлчәдән сатылыр.

Әлагә телефонлары: 32-92-17, 31-45-59

Гәзетимизин нөвбәти сајы 2001-чи илин мајын 10-да чыхачагдыр.

“САМУР”

Главный редактор
Седагет КЕРИМОВА

Адрес редакции:
370146, Баку,
Метбуат проспекти,
529-й квартал ком № 101.
Телефон: 32-92-17
Факс 32-92-17

Расчетный счет
152233070000
1-й Ясамальский филиал
ОУАБ г.Баку
код 200037
ВОИН 130024708

Газета зарегистрирована в Министерстве Печати и Информации Азербайджанской Республики. Рег.№ 78

Тираж: 2000

Индекс: 0258